

March, 2020

ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

(Total Page 22)

VARTMAN HINDUSTAN

PUNJABI MONTHLY (NEW DELHI)

ਨਾਮਧਾਰੀ
ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ ਨੂੰ
ਸਮਰਪਤ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਪਟਿਆਲਾ

PUNJABI UNIVERSITY
PATIALA

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

SPS
HOSPITALS
SATGURU PARTAP SINGH HEALTH CARE

*Rishta,
Zindagi Se.*

International Quality Affordable Healthcare

Centres Of Excellence

DEPT. OF CARDIAC
SCIENCES

DEPT. OF NEUROLOGY,
BRAIN & SPINE
SURGERY

DEPT. OF JOINT
REPLACEMENT &
ORTHOPAEDICS

DEPT. OF OBS &
GYNAECOLOGY

DEPT. OF
PULMONOLOGY &
CRITICAL CARE

DEPT. OF
GASTROENTEROLOGY,
GI SURGERY &
LIVER TRANSPLANT

DEPT. OF NEPHROLOGY,
UROLOGY & KIDNEY
TRANSPLANT

DEPT. OF ENT,
HEAD & NECK
SURGERY

DEPT. OF PEDIATRICS &
NEONATOLOGY

DEPT. OF ONCOLOGY
(CANCER CARE)

DEPT. OF PLASTIC &
COSMETIC SURGERY

DEPT. OF
GENERAL & MINIMAL
INVASIVE SURGERY

DEPT. OF GENERAL
MEDICINE,
RHEUMATOLOGY &
ENDOCRINOLOGY

DEPT. OF
PSYCHIATRY &
BEHAVIORAL SCIENCE

DEPT. OF
ANESTHESIA &
PAIN MANAGEMENT

24x7
EMERGENCY

Benchmarked Higher Tertiary Care Hospital With State-Of-The-Art Infrastructure And Synergistic Medical Professionalism

- Region's 1st JCI Accredited Hospital Since 2005.
- 120+ Successful Kidney Transplants Since 2013.
- Centre of Excellence for Liver Transplants.
- Centre of Excellence for Trauma & Critical Care.
- Centre of Excellence for Cochlear Implants.
- Centre of Excellence for Bariatric Surgery
- Caring for International Patients Since 2013.
- Personalized Care for Visa Assistance, NABH Accredited Blood Bank
- Airport Transfers & Local Support.
- Lab, Radiology & Imaging Services

Complete Care For Your Baby Under One Roof

- Department Of Neonatology
- Department Of Pediatric Pulmonology & Critical Care
- Department Of Pediatric Neurology
- Department Of Pediatric & Fetal Cardiology
- Department Of Pediatric Hematology And Oncology
- Department Of Pediatric Surgery
- Department Of Nephrology

EMERGENCY 24x7
82 83 83 83 92

Associated With All TPA'S & Insurance Companies

SATGURU PARTAP SINGH HOSPITALS

Sherpur Chowk, G.T. Road, Ludhiana - 141 003. Punjab, India.

T: +91 161 6617111 / 6617222 / 6617333 / 6617444 E: info@sps hospitals.com www.sps hospitals.com

ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

VARTMAN HINDUSTAN

NEW DELHI (PUNJABI MONTHLY)

MARCH, 2020

Year : 16

Issue : 7

Total Pages : 28

Editor :

Sarve Shaktiman Singh

Published & Printed by :

Sarve Shaktiman Singh

WZ-1094 (15A) Basai Darapur

Gurdwara Bali Nagar Lane

New Delhi-110015

Ph. 25441674,

Mob.: 9953747778

Laser set at :

Vartman Hindustan

Ph. 25441674, 25448648

E-mail :

vartmanhindustan@gmail.com

Watsapp: 9810631674

Printed at :

Ajanta Press

WZ-26, Tihar Village

New Delhi-110018

ਤਤਕਰਾ

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੈਮੀਨਾਰ 'ਚ ਪ੍ਰਵਚਨ	-	ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ	4
ਸੰਪਾਦਕੀ: ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ			
ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ	-	ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ	5
ਸੁਵਰਣ ਸਿੰਘਵਿਰਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ	-	ਰਿਪੋਰਟ	6
ਖੋਜ ਲੇਖ : ਗੁਰੂ-ਗਰਬੀ ਦੇ ਪਾਲਕ	-	ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	7
ਗੀਤ : ਸਾਕਾ ਸਰਹੰਦ	-	ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਸਪਾਲ	9
ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਦਾ ਹੋਲਾ-1962	-	ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ	10
ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ	-	ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਲ	11
ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ	-	ਰਿਪੋਰਟ	13
ਕਵਿਤਾ : ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ	-	ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ	14
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇ	-	ਇਕਵਾਕ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ	15
ਕਵਿਤਾ: ਖਿਆਲ	-	ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਕਾ	16
ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਮਾਤਾ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ	-	ਜ.ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ	17
1970 ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋਲਾ	-	ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ	18
ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	-	ਪ੍ਰੋ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ	20
ਭਾਰਤ 'ਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਹੋਵੇ	-	ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ	21
ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਭੰਡਾਰਦਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ	-	ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ	22
ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ	-	ਸੋਧੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਦਿੱਲੀ	23
ਕੋਮਲ ਮਨ 'ਤੇ ਉਕਰੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ	-	ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ	24

ADVERTISEMENT TARIFF

	B/W	Colour
Per Sq. Cm.	75/-	105/-
Full Page	30,000/-	42,000/-
Half Page	15,000/-	21,000/-
Qtr. Page	7,500/-	10,500/-

Print Area in a pages :

24 cm x 17 cm = 408 sq. cm.

No. of columns in a page	3
Length in column	24 cm.
Width of column	5.5 cm.

- ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।
- ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕਾਟ ਛਾਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਜਾਂ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।
- ਪਾਠਕ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੀ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਟਾਈਪ ਕਰਕੇ ਭੇਜਣ।

ਚੰਦਾ (ਡਾਕ ਖਰਚ ਸਹਿਤ)

ਦੇਸ਼ :	ਸਾਲਾਨਾ	240 ਰੁਪਏ
	ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ	20,000 ਰੁਪਏ
ਵਿਦੇਸ਼ :	ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀਨ ਦੇਸ਼ :	
	ਸਾਲਾਨਾ	100 ਪੌਂਡ
	ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ	1000 ਪੌਂਡ
ਕਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ, ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ :		
	ਸਾਲਾਨਾ	200 ਡਾਲਰ
	ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ	3000 ਡਾਲਰ

VARTMAN HINDUSTAN

CURRENT A/C. NO. 603300300000170

IFSC CODE: VIJB0006033

VIJAY BANK, 23, Raja Garden, New Delhi-15

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੰਬੋਧਨ/ਪ੍ਰਵਚਨ

ਮਾਣਯੋਗ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਘੁਮਣ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੀ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਧੂ, ਸਾਡੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਮਦਨ ਲਾਲ ਜੀ, ਡਾ. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਧੂ, ਹੰਸਪਾਲ ਜੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ!

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਸਟਰੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਪ੍ਰੋ. ਮੁਹੰਮਦ ਇਦਰੀਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਮਹੌਲ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ। ਮੈਂ ਏਥੋਂ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਇਕ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਔਰ ਅਸੀਂ ਜੋ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਮਾਣ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਦੇਖਿਏ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ, ਬੇਸ਼ਕ ਉਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਏ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਏ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਆਏ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਏ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਂਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਲਿਆ। ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਣਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਧਰਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਵਿਚ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਅੱਜ ਤੋਂ 550 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰੂਰਤ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੱਜ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ

ਲੜਾਈਆਂ, ਉਹ ਵਿਤਕਰੇ ਨੇ। ਕੁਝ ਸਮਾਜ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਨੇ ਤੇ ਅੱਜ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ Third World ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਨੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ 200-300 ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਲੜਾਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈਗੀਆਂ ਨੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਵਿਤਕਰੇ ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨੇ, ਕਿਤੇ ਕਾਲੇ-ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਇਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ ਜੇ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਵੀ 1000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਭਾਰਤ, ਇੰਡੀਆ ਕਹਿ ਲਵੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ West Asia ਤੋਂ ਕੋਈ ਆ ਗਿਆ ਕਦੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਦੇਸ਼ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਥੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕਹਿ ਲਓ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਨੀਂਹ ਧਰੀ ਗਈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਚੇਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਤੇ ਧਰੀ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਚੇਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਚੇਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾ ਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਯਾਂ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ

ਬਣਾ ਰਹੇ ਸੀ, ਨਾ ਕਿਸੀ ਕੁਰਸੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਲੜਾਈ ਸੀ ਜੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਗਲਤ ਨ ਹੋਵਾਂ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਬੇਟੇ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ, ਉਹ ਲੜਾਈ ਸੀ ਕੇਵਲ ਜਾਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁਧ। ਉਦੋਂ ਜੁਲਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਜੁਲਮ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਲ ਖਲੋਤੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸੀ ਤੇ ਸੱਚ ਨੇ ਸੱਚ ਵਾਸਤੇ ਖਲੋਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਆਉਣਾ ਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ। ਸਚੇਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਲਈਏ ਕਿ Priorities ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਹੀ Priority ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਲੜਾਈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੜਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਲੜਿਆ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹੀ ਲੜਾਈ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਉਸੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਹ ਗਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਡਾ. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ। ਸਚੇਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹ Character ਬਣਾਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹ ਕਿਰਦਾਰ ਬਣਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਰਦਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੜਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਮਾਂ ਉਹ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ “ਜੁਗ ਜੁਗ ਰਾਜ ਸਵਾਇਆ ਟੋਪੀ ਵਾਲੇ ਦਾ।” ਜਦੋਂ ਇਹ ਅਰਦਾਸਾਂ ਹੋਣ ਲਗ ਗਈਆਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਚਾਨਣਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਗਿਰ ਚੁਕੇ ਸੀ,

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ: ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਸੈਨੇਟ ਹਾਲ ਵਿਖੇ 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ' ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਉਪ ਕੁਲਪਤੀ ਡਾ. ਬੀ.ਐਸ. ਘੁੰਮਣ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਮੌਕੇ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਣ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਰਖੇ ਕਿ 1935 'ਚ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਜ਼ਿਉਂਦੇ-ਜੀਅ ਹੀ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗਾਂਧੀ (ਕਾਂਗਰਸ) ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਲਹਿਰ ਤਾਂ ਕਰੀਬਨ 50 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਬਾਬਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਆਰੰਭੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਕਾਮਯਾਬ ਲਹਿਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਹਿਲਾ ਦਿਤੀਆਂ। 1919 ਦੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ, ਜੈਤੋ ਮੋਰਚਾ, ਜਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਤੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰੰਗੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੀ ਹਨ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ 1919 ਦੌਰਾਨ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ, ਗੱਦਰ ਲਹਿਰ ਆਦਿ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁਧ ਤਿੱਖੇ ਬਗ਼ਾਵਤੀ ਸੁਰ ਅਖਿਤਿਆਰ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਖੁਦ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾਮਿਲਵਰਤਣ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਚ, ਆਪਣੇ ਲੇਖਾਂ 'ਚ ਕਦੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਉਸਦਾ ਮੌਲਿਕ ਸੰਕਲਪ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅੰਦੋਲਨ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸਭ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੂਕਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਉਪ ਕੁਲਪਤੀ ਡਾ. ਘੁੰਮਣ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ 21ਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਨੇ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਖੋਜ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਦਾਇਗੀ ਭਾਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਉਭਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੁਰਨ ਗਠਨ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ 4 ਤਕਨੀਕੀ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਲਗਪਗ 20 ਪੇਪਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਬੰਸ਼ੀਸ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬ ਇਤਿਹਾਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ ਧੰਜੂ ਸਾਬਕਾ ਡੀਨ ਰਿਸਰਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ, ਡਾ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਡੀਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਕਾਸ ਕੌਂਸਲ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੀਤੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਮੁਹੰਮਦ ਇਦਰੀਸ ਨੇ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ। ਡਾ. ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸਤਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਐਨਰਜੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਐਚ.ਐਸ. ਹੰਸਪਾਲ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਐਚ.ਐਸ. ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ 'ਚ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ 'ਚ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਪਰਚੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਇਕ ਵਧੀਆ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਤਰਾ ਡੀਨ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਾਮਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਆਏ ਹੋਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ, ਇਹ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਈ ਨਵੇਂ ਰਾਹ ਖੋਲ ਗਿਆ ਹੈ। ■

ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸਿਖੀ ਸੀ ਉਹ ਭੁਲ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਟਾਈਮ ਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਸਿਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਗਿਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ ਅਧਿਆਤਮ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗਾ ਇਨਸਾਨ ਬਣਨਾ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗਾ ਕਿਰਦਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਚੰਗਾ Character ਬਣਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਸਵਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਣੀ ਰੱਚੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਸਾਡੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਜੋਤ ਇੱਕ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚੋਂ 2-3 ਗੱਲਾਂ

ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹਵਾਂ ਗਾ ਜੇਹੜੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਮਲ ਕਰ ਸਕੀਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ “ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਸਹਿ ਜਾਣਾ ਸਭ ਦਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨੀ, ਖਿਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੱਖਕ ਗੁਰੂ ਹੈ।” ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਨੇ “ਖਿਮਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ਪਰ ਖਿਮਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹੈ।” ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਧੀਰਜ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਜਿਹਨੂੰ ਤਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਹ ਟਾਈਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ Panic ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੋ। ਧੀਰਜ ਰਖਣ ਨਾਲ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਕ ਅਖੀਰ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, “ਖੋਫ਼ ਰਖਣਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹਰਦਮ” ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਲੁਕਾਂ ਲਵਾਂਗਾਂ, ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲਿਕ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਖੋਫ਼ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਮਾੜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਕ ਮਾਰਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰਨਾ ਤੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ: “ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ।” ਉਹ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, even ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਜੋ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਬਾਲ ਵਿਵਾਹ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਨੇ “16 ਸਾਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੇ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਘਟ ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਸੋ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਉਦੋਂ ਜਰੂਰਤ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਬਾਬਤ ਅਸੀਂ ਵੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਗਲ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਥੇ ਵੀ ਇਕ ਚੇਅਰ ਬਣੇ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦੁਆਇਆ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦੁਆਇਆ। ਏਥੇ ਸਾਰੀ ਉਹ ਸਟੱਡੀ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਬਣ ਸਕੇ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ Character ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਣ ਹੋ ਸਕੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ■

ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਸੁਵਰਣ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਸਿਰਸਾ: ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਸਟੇਟ ਤਿਲਕ ਰਾਜ ਵਿਨਾਇਕ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਕਾਮਰੇਡ ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਬਣੀ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਵਰਣ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਕਾ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਾਮਰੇਡ ਵਿਰਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੰਗ ਪੱਤਰ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿਆ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੀ.ਏ.ਏ. ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੋ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਿਰਕੂ ਵੰਡ ਵਲ ਵਧਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ.ਏ.ਏ. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਵਰਗੇ ਨਾਹਰਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਰਗੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੇ ਨਕਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜ ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਤੁਰੰਤ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਮੰਨ ਕੇ ਪੀਲੇ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸਿਰਸਾ 'ਚ ਕੈਂਸਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦੇ ਇਕ ਵਫ਼ਦ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਘੱਗਰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਾਂਅ ਸਿਰਸਾ ਦੇ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਰਸੋਈ ਗੈਸ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਸ਼ਮ ਚੰਦਰ ਬਿਛਾਨ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦੀ ਸੂਬਾ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਵਰਣ ਸਿੰਘ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦੇ ਵਫ਼ਦ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਵਿਰਕ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਕੱਤਰ ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਚੌਬਰਜਾ, ਸਹਾਇਕ ਸਕੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ■

ਗੁਰੂ-ਗਰੀਬ ਦੇ ਪਾਲਕ

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

“ਮਾਰਨ ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਨੂੰ
ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਪਾਪ ਬਿਥਾਰਾ”

ਇਸੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਤੁਕਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹਨ:

ਗੋ ਗਰੀਬ ਕੋ ਬਧ ਕਰ ਸੁਟੈ।
ਧਨੀ ਦੇਖ ਤਾਂ ਕਾ ਧਨ ਲੂਟੈ।

ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਪਸ਼ੂ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਰਤਿਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਚਾਰ ਜੰਗ ਜਿੱਤੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਿਲੀ ਜਦ ਆਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਲਗੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਡੰਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆਏ। ਆਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਅਤੇ ਕਦਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਇਕ ਕਰਤਵਜ਼ ਬਣੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ‘ਦਲ ਬਿਭਾਰ’ ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਖਾਸ ਘੋੜੀਆਂ ‘ਚੀਨੀ’ ਅਤੇ ‘ਸੁਰਖੀ’ ਸਨ। ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਹੇਠ ‘ਚੀਨੀ’ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਨਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੇ ਧਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਗਤ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉ ਹੇਠ ਰਖਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦੇ ਕੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਗਰੀਬ ਸ਼ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁਕਿਆ। ਧਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਧਨ ਬਹੁਤਾ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਪਕਤਾ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਸਤਾਧਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਕਤਲਗਾਹ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਅਣਖ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੀ ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ।

ਸਿੱਖ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇਖਦਿਆਂ ਯੋਗ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸੇ ਤੇ ਬਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਯੰਕਰ ਕਾਲਗ੍ਰਸਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਨਿਵਾਜਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਠੁਕਰਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਪੁਛਣ ਤੇ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਅੰਨ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤਦ ਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਬਿਕ੍ਰਮੀ 1946 ਚੇਤਰ ਵਦੀ ਤੀਜ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਉਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਰਧ-ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ। ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ “ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰ।” ਸਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੋਬਾ ਅਤੇ ਖੋਬੇ ਨਾਲ

(ਲੇਖਕ)

ਸੱਜਾ ਕੰਨ ਫੜ 'ਤੇ ਖੜੇ ਖੜੋਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪ ਘੋੜੇ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਘਰੋਂ ਭਜ ਗਏ ਹੋਏ ਇਕ ਉਠ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਹੇਠੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਉਠ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਮੋੜ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

ਬਿਕ੍ਰਮੀ 1996 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੁਚੜਖਾਨਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਧਰਮ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਘਾਬਰ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਅਰਜ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਕਰੋ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੁੱਧ ਘਿਓ ਨਾਲ ਹਵਨ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠ ਕਰਵਾਏ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਬਾਮੁਣ ਮਾਜਰਾ (ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਰੇਲ ਫਾਟਕ ਦੇ ਨੇੜੇ) ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਮੱਥਾ ਟੇਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਚੰਗਾ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਵੱਢੇ ਵੱਢੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਸੰਭਾਲ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਰਵੇ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਨਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਐਸੀ ਪਰਖ ਸੀ ਕਿ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਦਸ ਦਿੰਦੇ। ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਘੋੜੀ ਉਸ ਤੇ ਆਮ ਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੁਸਤ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆਪ ਜੀ ਕਦੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ।

1996 ਬਿ. ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਪੀਪਲਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੀ ਦਿਤੀ। ਜਦ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਗੋਲੇ ਚਲੇ ਤਾਂ ਘੋੜੀ ਤਲਖ ਹੋਈ। ਪੰਡਿਤ

ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਘੋੜੀ ਨਾ ਸੰਭਾਲੀ ਗਈ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੁਸਤ ਤਬੀਅਤ ਵਾਲੀ ਇਕ ਘੋੜੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਹੇਠ ਉਹ ਘੋੜੀ ਸਾਰੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਹੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗਊਆਂ 20-20 ਸੇਰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਐਸੀਆਂ ਗਊਆਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਆਪ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੋਂਦੇ। ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਕ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਜੇ ਲਿੰਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸੰਭਾਲਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਖਤ ਤਾਤਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਸ਼ੂ ਚਕਿਤਸਾ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਏ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ। ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਹੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦਸਦੇ ਅਤੇ ਕਰਵਾਉਂਦੇ।

ਦੇਸ਼-ਵੰਡਰੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ 'ਸਾਹੀਵਾਲ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਉਚੇਚੇ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ। ਸਾਹੀਵਾਲ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਉੱਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਲਾਦਾਦ ਖਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰਾਬਾਦ ਫਾਰਮ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਲਾਦਾਦ ਖਾਂ ਫਾਰਮ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੁਛ ਗਊਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ। ਉਸ ਫਾਰਮ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਲਿਕ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਵਹਿਤ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਵਹਿਤ ਦਿੱਤੀ। ਫੇਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੈਸੇ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਲੈ ਲਵੀਂ, ਇਕ ਵਹਿਤ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਚੁਗ ਲੈਣ ਦੇਹ। ਉਸ ਦੇ ਮੰਨ ਜਾਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਹਿਤ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਤਦ ਇਉਂ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪੈ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਬਚਨ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਜਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਸੁਣੀਆਂ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਦੁੱਧ 8/9 ਸੇਰ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਗਊ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸੂਏ 12/13 ਸੇਰ ਦੁੱਧ ਦਿਤਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 17/18 ਸੇਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹੀਵਾਲ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਅਲੱਗ ਉੱਨਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਗਊ ਪਾਲਣ ਵਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸੀ ਕਈ ਵਾਰ ਡੇਢ-ਦੋ-ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਘਰ ਆਉਣਾ। ਦੋਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਦੇ ਸੂਣ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਦਿਨ ਬਾਕੀ ਹਨ-ਅਮਕੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਇਤਨੇ ਦਿਨ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਤਨਾ ਦੁੱਧ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੋਏਗੀ। ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਉਂਦੇ, ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਜੰਮੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਵੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਫਲਾਣੇ ਸਾਨੂੰ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਲਾਣੀ ਗਊ ਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹੀਵਾਲ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਇਕ ਗਊ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨੌਲੱਖੀ' ਰਖਿਆ। 'ਤਮੀਲੀ' ਨਾਮ ਦੀ ਗਊ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੂਸਾ ਫਾਰਮ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸੂਏ (300 ਦਿਨਾਂ) ਵਿਚ 13004 ਪੌਂਡ ਦੁੱਧ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਨੌਲੱਖੀ ਨੇ 13150 ਪੌਂਡ ਏਨੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਦੇ ਕੇ ਨਵਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 75 ਪੌਂਡ। 3 ਪੌਂਡ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮੱਖਣ ਦੀ ਔਸਤ ਅਤੇ ਗਰਮ ਕੀਤਾ ਘਿਉ 1 ਸੇਰ ਦਸ ਛਟਾਂਕ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। 'ਨੌਲੱਖੀ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘਜੀ ਦਾ ਕਾਰ ਡਰਾਇਵਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਾਹੀਵਾਲ ਨਸਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਨੌ ਕਰਨ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਵਿਖੇ ਹੋਈ 2019 ਬਿ: ਦੀ ਸਰਵ ਹਿੰਦ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਸਰਵੋਤਮ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਹੋਈ।

ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਸਾਰ ਅਤੇ ਨਾਗੌਰ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਭਾਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਚਰਿਤਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਮੂਲੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨਸਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉੱਨਤ ਕੀਤਾ। ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਸ ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਖੁਲੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। 1950/51 ਈ: ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਫਾਰਮ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਾਸਤੇ ਬਣੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਇਕਤਰਤਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸੰਭਾਲਣ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਗਊਆਂ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤ

ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ ਨਸਲ ਦੀ 'ਭੋਡੀ' ਨਾਮ ਦੀ ਗਊ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ, ਇਹ ਅਗੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਇਹ ਖੁਲੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਰਖ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਏ ਕਿ ਜੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫਿਰੋਣ ਵੇਲੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਜ ਇਤਨੀ ਨਿਛਾਲ ਕਿਉਂ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਊ ਅਰੋਗ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਗਊ ਵਿਚ ਅਦੁੱਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੀ। ਹਰਿਆਣਾ ਨਸਲ ਦੀ ਇਹ ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਸੀ। ਇਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਾਨੂੰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪ ਜੀ ਨੇ "ਹੀਰਾ" ਰਖਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਪੰਜਰਾ ਪੇਲ ਗਊਸ਼ਾਲਾ, ਕਲਕੱਤਾ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸ੍ਰੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ਗਊਆਂ ਖਰੀਦਣ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀਰੇ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤਕੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ 'ਹੀਰਾ' ਖਲਾਰ ਦਿਓ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਤੋਲ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਪਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੋ 'ਹੀਰਾ' ਤਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗਾ। ਹੀਰੇ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਸੂਏ 12/14 ਸੇਰ ਦੁੱਧ ਸਾਧਾਰਣ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫਾਰਮ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ 'ਥਾਰਪਾਰਕਰ' ਨਸਲ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਵੀ ਲਿਆ ਕੇ, ਉਸੇ ਨਸਲ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀਆਂ ਉੱਨਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਬਟਾਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰੋਹਤਕ ਆਦਿ ਤੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗਊਆਂ ਕਲਕੱਤਾ, ਬੰਬਈ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵਪਾਰੀ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਕਰਕੇ ਦੂਧੋਂ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਤੇ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਧੋਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਗਊਆਂ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਰਾਏ ਵਿਚ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਿਆਇਤ ਮਿਲਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਦੁਧੋਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਗੱਡੀ (8 ਗਊਆਂ) ਲਿਆਂਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਨੇ 8-10 ਸੇਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਦੁੱਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਕ ਨੇ 17 ਸੇਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਰਖ ਦੇ

ਹੀ ਫਲਸਰੂਪ ਸੀ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਆਪ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਲੈ ਹੀ ਲੈਂਦੇ।

ਭਾਰਤ ਗੋ ਸੇਵਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੇਵਕ, ਲਾਲਾ ਹਰਿਦੇਵ ਸਹਾਇ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਤਨੀ ਵਾਰੀ ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੀਪ ਸਮੇਤ ਟਰੇਲਰ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਰੱਖੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਗੁਰੂ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਦੀ ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋ ਰਹੇ ਜਨ-ਸੰਘ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਜਨ-ਸੰਘ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਜੀ ਨਰਾਜ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਅਗੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਗੁਰੂ-ਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰੇ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਵੀ ਹੋਵੇ।

ਜੋ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਵੱਗ ਪੈਦਲ ਉੱਤਰ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਲਕੱਤੇ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸ੍ਰ. ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮੁੱਠਡੇ ਅਤੇ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ ਆਦਿ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਛੁਡਾਈਆਂ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਰੀਬ 1997-98 ਬਿ: ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੇਖੂਪੁਰ ਬੈਦਾਦ ਦੇ ਸੰਮਤ 2004 ਦੇ ਹੋਲੇ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਾਨ ਇਥੋਂ ਕੱਢ ਲਵੋ, ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ, ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਸਹੀ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਦੇਸ਼ ਵੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰੀਬ 8 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ। ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਉੱਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮੁੱਲ ਲੈ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਰਕਬਾ 19889 ਵਿਘੇ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤਿਹਾਈ ਦੀ ਬਣਾਈ ਦੀ ਮੈਰੂਸ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਜ਼ਹਬੀਆਂ ਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਰਕਬਾ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਮਲਕੀਅਤ

ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਇਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਖਰੀਦਾਰ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡ ਆਏ ਸਨ, ਉਸ ਦੀ ਬਦਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਰਕਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ।

ਇਸ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਦੇ ਖਸਰਾ ਨੰਬਰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਨਕੋੜਾ ਅਤੇ ਕਰੀਵਾਲਾ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋਈ, ਇਸ ਦੇ ਖਸਰੇ ਨੰਬਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਹੀ ਸੀ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹ ਦਾ ਓਹਲਾ ਕਰ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਈ ਸਾਧੂ-ਸੰਤ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸ਼ੋਕ ਕੀਤੇ ਉਥੇ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ।

ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਨਸਲ ਦਾ ਸੁਧਾਰ, ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਬੇਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਅਭੁੱਲ ਅਤੇ ਅਮਿੱਟ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰੀਬ ਹਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਕਰਦੇ। ਜੇਤੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੰਤਰੀ ਆ ਆ ਕੇ ਇਨਾਮ ਵੰਡਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਇਹਨਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਨਸਲ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਤਨੀ ਤਤਪਰਤਾ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਮਤ 2009 ਦੀ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹਿਸਾਰ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਨੇ ਜੇਤੂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੋ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਮਾਰਤੇ ਹੈਂ, ਉਨ ਮੇਂ ਬਲ ਤੋਂ ਹੈ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਪਾਲਣ ਸੀਖਨਾ ਹੈ ਵੈਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕਰ ਸੀਖੋ।” ■

-ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਸਪਾਲ

ਗੀਤ ਸਾਕਾ ਸਰਹੰਦ

ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਦੋਨੋ ਬਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ ਨੇ ।
ਇੰਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੀਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਵੀ ਕੋਲੋਂ ਆਈਆਂ ਨੇ ।
ਤਤੀ ਤਵੀ ਆਵੀ ਉੱਤੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਕਾਈਆਂ ਨੇ ।
ਚਾਂਦਨੀ ਦਾ ਚੌਂਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਟਕਸਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ.....
ਦਾਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਧਰਮ ਦੇ ਧੜੇ ਨੇ ।
ਫਤਹਿ ਜਾ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂ ਖੜੇ ਨੇ ।
ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਬਣ ਗਏ ਭੁਚਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ
ਮੰਨੋ ਇਸਲਾਮ ਇਹ ਲਾਲਾਂ ਤਾਂਈ ਆਖਿਆ ।
ਕਰਾਂਗੇ ਕਤਲ ਇਹੋ ਜ਼ਾਲਮਾ ਨੇ ਭਾਖਿਆ ।
ਜੜਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਲਾਲਾਂ ਕਿਹਾ ਜੋ ਪਤਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ.....
ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਇਹੋ ਸੋਹਰੇ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਜੋ ।
ਕਿਹੜਾ ਫਤਵਾ ਤੂੰ ਲਾ ਕੇ ਚਿੰਟੀ ਜਾਨੈ ਬਾਲ ਜੋ ।
ਲਿੱਖੇ ਨਾ ਕੁਰਾਨ ਚਾਲ ਚਲਦੇ ਚੁੰਡਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ.....
ਨਾਹਰਾ ਸੁਣ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਟਾਲੇ ਸੀ ।
ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਤੇਲ ਪਾਇਆ ਬਲਦੀ ਨੂੰ ਬਾਲੇ ਸੀ ।
ਹਾਕਮਾ ਓ ਇਕ ਦਿਨ ਬਣੂ ਤੇਰਾ ਕਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ.....
ਡੋਲਿਆ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਆਕਾਸ਼ ਸਾਰਾ ਡੋਲਿਆ ।
ਇਕ ਇਕ ਬੁੰਦ ਖੂਨ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਡੋਲਿਆ ।
ਥਿੱਰ ਰਹਿਣੇ ਨਾਮ ਸਦਾ ਕਿਹਾ ਅਸਪਾਲ ਨੇ ।
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ ਨੇ ।

ਮੋਬਾ: 9416727810

ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਦਾ ਹੌਲਾ-1962

22, 23 ਅਤੇ 24 ਮਾਰਚ 1962 ਨੂੰ ਬਾਜਾਖਾਨਾ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ) ਵਿਖੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਹੌਲੇ ਦਾ ਪੁਰਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਗਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਦਾ ਇਹ ਪੇਕਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਚਾਂਦਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਇਬਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਹਜਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਗਏ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਸਣ ਸਫੈਦ ਚੰਦੋਇਆਂ ਅਤੇ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਲਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ, ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭੈਰਵੀ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀਆਂ ਚੌਕੀਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਦਾਇਕ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਸ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਮਹਾਂਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰ ਕੇ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਆਲੌਕਿਕ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। 23 ਮਾਰਚ ਦੇ ਲੋਢੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ, ਪੰਡਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹੇ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਕੰਠ ਰੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਮਸਤਾਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਦੋਵੇਂ ਦਿਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਇਕੱਤਰਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ :

1. ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਨੰਦ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਣੀ ਦੀ ਰਸਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

2. ਵਹਿਤਕਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਸੀ ਕਰਨ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਆਰਥੀ ਧੜੇ ਬੰਦੀਆਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

3. ਅਜਿਹੇ ਕਲੰਡਰਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀਆਂ ਭੜਕਾਊ ਅਤੇ ਕਾਮ ਉਕਸਾਊ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਉੱਤੇ ਮੰਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਵੇ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰਵ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ, ਡਾ. ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਸਕੱਤਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ), ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸ.ਸ. ਮਨਧੀਰ, ਮਹੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਨਖੱਤਰਾ, ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ, ਮਾ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਸ੍ਰ. ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਤ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾਲਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ, ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਹੋ ਸਕੇ। ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਇਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਬਾ ਕੀਰਤਨ, ਕਵੀਸ਼ਰੀਆਂ, ਹੌਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਲੋਂ, ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ।

ਹੌਲੇ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਦਿਨ 24 ਮਾਰਚ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ,

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਲਵਾਈਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਚਾਈ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉੱਤੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ, ਵਰਤਮਾਨ ਯੁਗ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਡੇ ਸਭ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਲਈ ਅਖੁੱਟ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਸਨ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਣ ਪੱਤਰ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਸੰਖੇਪ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ 'ਮੈਂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ, ਰੈਣਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ਉਥੇ ਏਡਾ ਅਨੰਦ ਭਰਪੂਰ ਸਮਾਗਮ ਦੇਖ ਕੇ, ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਸਾਦੀ ਰਸਮ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਈ ਮਾਲਾ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ, ਸਰਦਾਰ ਕੈਰੋਂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮਾਲਾ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਜਿਸ ਗੱਦੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਏਥੇ ਬੈਠਕੇ ਅਜਿਹਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਕੈਰੋਂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਲਾਹੁਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਮਾਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੋ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਉੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਤੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਮਤਾ ਅਲਜੀਰੀਆ (ਪੂਰਬੀ ਅਫਰੀਕਾ) ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ, ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਜੰਗਬੰਦੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਲਜੀਰੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਸਥਾਈ, ਅਮਨ ਤੇ ਪੂਰਨ ਅਜ਼ਾਦੀ (ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ) ਦੇਵੇ।

ਦੂਜੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਸਤਰੀਕਰਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਤੀਜੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸ਼ਿਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਹੱਤਿਆ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਚੌਥੇ ਮਤੇ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਲੰਡਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨੰਗੇ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਅਸਲੀਲ ਚਿੱਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪੁਰਬ ਉੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੋਹਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ :

ਆਪ ਨੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਆਪ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 19 'ਤੇ)

ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ

ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਅਨੋਖੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸ਼ੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਦਕਾ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜੀਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ। 1857 ਈ. ਦੇ ਗਦਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮੁੱਚੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਲੋਕ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜੋ ਆਸ 1857 ਈ. ਦੇ ਗਦਰ ਨੇ ਦਿਖਾਈ ਸੀ, ਗਦਰ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਠੀਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਗੁੰਮਨਾਮ ਪਿੰਡ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸਾਖੀ (1857 ਈ.) ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਈ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੋਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਪਾਇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ ਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਿਰ,
ਰਾਮ ਮ੍ਰਿਗੇਸ਼ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੈਨ ਲਾਗਯੋ।
ਫੈਲਯੋ ਯਸ ਭਾਰੀ ਸਿਖ ਥੀਏ ਤਾਂ ਹਿ ਕੇ ਅਪਾਰੀ,
ਸਿੰਘ ਪੱਥ ਬ੍ਰਿਧਾਨ ਨਾਮ ਰਸ ਪਾ ਗਯੋ।
ਹੁਕੇ ਛਡਵਾਏ ਰਖਵਾਏ ਕੇਸ ਮੋਨਯੋ ਕੇ,
ਸੁਧਾ ਛਕ ਥਾਏ ਸਿੰਘ ਭਾਗ ਜਿਨੇ ਜਾਗਯੋ।
ਫੀਮ ਭੰਗ ਪੋਸਤ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ,
ਠੱਗੀ ਤਜ ਥੀਏ ਮੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆ ਗਯੋ।

1857 ਤੋਂ 1863 ਈ. ਦੇ ਵਿੱਚਕਾਰਲੇ ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਨੈਤਿਕ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਉਚਾ ਕੀਤਾ ਹੀ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਗੁੰਮਨਾਮ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਤੀਰਥ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਗੁਰਤੀ ਲੈਣ ਲਈ ਸਵਤੰਤ੍ਰਤਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮੀਏ, ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। 1863 ਈ. ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਨਬ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ:

“ਜਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਖਤ ਉਮਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸੌ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਥਾਂ ਡਾਂਗਾਂ ਨਾਲ ਕਵਾਇਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਈਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਸਦੇ ਜਥੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪੁੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

ਐਸੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। 1863 ਈ. ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਇੱਕਠ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਕ ਇੱਕਠ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ 22 ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ 1863 ਈ. ਤੋਂ 1857 ਈ. ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜਨਵਰੀ 1867 ਈ. ਵਿੱਚ ਮੁਕਤਸਰ ਮਾਘੀ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਮੇਜਰ ਪਰਕਿਨਜ਼ ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤਾਂ ਆਗਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਪੁਲਿਸ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ, ਫਿਰ ਅਖੀਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੋਲਾ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ।

ਕਰਨਲ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਡਿਪਟੀ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਪੁਲਿਸ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੇ, ਕੂਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਰਨਲ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ 10 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਚੱਲਕੇ ਜਲੰਧਰ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਜਲੰਧਰ ਆ ਕੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਲੰਧਰ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਿਸਟਰ ਪਰਕਿਨਜ਼ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਇਨਸਪੈਕਟਰ, ਇੱਕ ਡਿਪਟੀ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ 50 ਚੋਣਵੇਂ ਸਿਪਾਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਲਏ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਡਿਪਟੀ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ 10 ਸਿਪਾਹੀ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਏ। ਹੋਰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੰਢੇ ਵਰਤੇ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬੈਰਖਾਹ ਅਫਸਰ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਦਿਲ ਰਜਮੈਂਟ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਕਮਾਨ ਅਫਸਰ, ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਫਤਹਿਦੀਨ ਖਾਂ ਅੰਮਿਤਸਰ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸੁਪਰਿਨਟੈਂਡੈਂਟ ਮਿਸਟਰ ਹੈਚਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਲੁਕਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਤੰਬੂ ਲਗਾ ਲਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਓ ਅਤੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਧਰ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਸੋ

ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕੁੱਝ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਮੰਗਵਾ ਲਏ। ਕਰਨਲ ਮੈਕਐਂਡਰਿਊ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਤਾੜਿਆ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਗੜੀ ਲਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਨਚਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਕਰਨਲ ਮੈਕਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਤੂੰ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਚੀਨੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ, ਹੋਰ 50 ਘੋੜੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸੰਗਤ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰਚੀ ਦੁਣੀਆਂ ਚੋਣੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੂਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸੰਗਤ ਨੇ ਖੁਮਾਣੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤਾ। 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ' ਦਾ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਹੋਵਾਲ ਸਫਾ 246 ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

‘ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲੇ। ਪੈਹਲੇ ਦਿਨ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਖੁਮਾਣੇ ਜਾਇ ਰਹੇ। ਉਥੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਸੰਗਤ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ 300 ਰੁਪਏ ਬਾਲੀ ਮੈਂ ਭੇਟਾ ਧਰੇ ਅਤੇ ਰੁਮਾਲ ਉਤਾਰਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਏਤਨੇ ਰੁਪਏ ਕਾਸ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣੇ ਸੀ? ਕਹਿਣੇ ਲਗਾ ਜੀ ਅਜੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਲਿਆਵਣ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਸੀ, ਏਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ।’

ਸਮਾਣੋਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੋਜੇ ਮਾਜਰੇ ਪਤਾਅ ਕੀਤਾ, ਫੇਰ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਰੋਪਤ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਥੇ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ 19 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਗਭਗ 2500 ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਦੇ ਕੈਂਪ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਰੋਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਮੁਖ ਸੂਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਕਐਂਡਰਿਊ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਪਰਕਿਨਜ਼ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਮਹੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੋਖਲਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪਗੜੀਆਂ ਲਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿੱਚ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਸਤੀ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਗੜੀਆਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਾਹੁੰਦੇ। ਮਿਸਟਰ ਪਰਕਿਨਜ਼ ਅਤੇ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਚਰਨ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ

ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੂਬਾ ਸੁਧ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। 19 ਮਾਰਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਿਸਟਰ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਉਚੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਇੱਕ ਰਸ ਨਾਮ ਜਪ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਉਚੀ ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਗੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਸੌ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ। ਮੈਕਐਂਡਰਿਊ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਭਾਵ 20 ਮਾਰਚ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿੱਥ ਗਿਆ।

20 ਮਾਰਚ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਸੌ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਨਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਦਾ ਤੋਖਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਸਰਦਾਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ, ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਫਜ਼ਲ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਹੈਚਲ ਖੜ੍ਹੇ ਮੇਲਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਕਿ 50 ਨਿਹੰਗ ਮੁਤਹਿਰੇ ਚੁਕੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਮਿਸਟਰ ਹੈਚਲ ਅਤੇ ਮੈਕ ਐਂਡਰਿਊ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਮਿਸਟਰ ਹੈਚਲ ਨੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ 30 ਸਿਪਾਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਨਿਹੰਗ ਇੱਕਦਮ ਹਰਨ ਹੋ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਪੰਝੀ ਰੁਪਏ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜੋ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ, ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੂਬਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਝੀ ਰੁਪਏ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਪੰਝੀ ਰੁਪਏ ਰੱਖ ਲਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਡੇਰੇ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਹੋ ਜਿਸਦਾ ਲਿਖਤੀ ਜਵਾਬ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਬਾਨੀ ਪੰਜ ਚਾਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਹੀਆਂ:

1. ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।
2. ਤੁਸੀਂ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।
3. ਤੁਹਾਡੇ ਸੇਵਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ‘ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਹਜ਼ਰੇ ਤੇ ਵਾਸੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ’ ਜਦਕਿ ਦੂਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਪਟਨਾ ਤੇ ਵਾਸੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ।’

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ

ਡਾਕ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਜਾਰੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ

-ਧਰਮਸੋਤ

ਸਮਰਾਲਾ ਜਨਵਰੀ: ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ 204ਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਡਾਕ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ 200ਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਸਬੰਧੀ ਡਾਕ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਏ।

ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੋਤ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੜੀ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਚੇਅਰ ਲਈ 21 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂ

ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਧਰਮਸੋਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖੀ ਸਵੈਮਾਣ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਸੰਸਥਾਪਕ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ ਨਾਮਿਲਵਰਤਨ ਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨੀਤੀ ਵੇਤਾ ਸਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵੱਲੋਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਯੋਗਦਾਨ ਅਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਲਾਮਿਸਾਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਨਾ-ਫੁਰਮਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਰਗੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਵਿਧਾਇਕ ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਸਾਬਕਾ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰੂਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

4. ਤੁਹਾਡੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹਾਲ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੋਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਕਾ ਲਿਖ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 'ਤੁਸੀਂ' ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਣੀ ਫਿਰਦੇ ਹੋ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹੋ, ਮਾਸ ਖਾਂਦੇ ਹੋ, ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਤੇ ਵੇਚਦੇ ਹੋ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮੰਨਦੇ।'

ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੋਢੀ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੋਢੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਸੋਢੀ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਸੋਢੀ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਉਲੇਖ ਯੋਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਲਾਲ ਨਾਲ ਹੋਲਾ ਖੇਡਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਹੋਵਾਲ ਨੇ 'ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ' ਹਿੱਸਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤਾ-

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੋਢੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਖੇਡੋ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਖੇਡਣਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹਾਂ।” ਤਾਂ ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਤੂੰ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੋਲਾ ਖੇਡਣ ਆਏ ਹਾਂ।” ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਢੀਆਂ ਕੋਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਪੈਹਲੇ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ।” ਹਾਥੀ ਉਪਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੰਗ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਮਾਰੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬੋਚ ਲਈ। ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੋ ਲਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਲਓ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਵਾਰ ਹੈ। ਜਾਂ ਭਰ ਕੇ ਮੁਠ ਗੁਲਾਲ ਕੀ ਮਾਰੀ ਕਾੜ ਦੇ ਕੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਰ ਪਈ। ਅੱਖੀਆਂ ਲੱਗੇ ਮਲਣ। ਮੂੰਹ ਭਰ ਗਏ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ। ਅੱਖਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਚ ਹੋਇ ਗਈਆਂ। ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਰੰਗ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਿੰਘ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਢ ਦੇ ਪਾਸ ਘੋੜੀ ਕਰਕੇ ਮੁਠ ਰੰਗ ਦੀ ਬੱਧੀ ਬਧਾਈ ਸੋਢੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਰ ਲੱਗੇ ਮਾਰਨ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵਣ। ਜੇੜਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਮੂੰਹ ਪਰ ਪਵੇ ਜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਪਰ ਪਵੇ।

ਇਸ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਭਗ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਕੂਕੇ ਆਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਰੋਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਵੀਂ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਏ ਸਨ। ਪੀਰ ਫਜ਼ਲ ਹੁਸੈਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸੀ, ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

“ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਆਦਮੀ ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਸੱਜੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਇੱਕੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।”

ਮੇਲੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਵਹੀਰ ਸਮੇਤ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਪਿਛੋਂ ਸੂਬਾ ਸੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁੱਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਤੰਬੂ ਆਦਿਕ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਹਣੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ‘ਤੁਸੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਨੱਚਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਲਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ? ਇਸ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਕਾਫੀ ਡਾਂਗ ਸੇਟਾ ਖੜਕਿਆ। ਰੋਲਾ ਸੁਣਕੇ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ। ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਿਹੰਗ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੰਬੂਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 1867 ਈ. ਦਾ ਹੋਲਾ ਪੁਰਬ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ■

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ

-ਮਾਸਟਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

ਫੌਜ ਲਾਹੌਰੇ ਜੋ ਸੀ ਆਈ ਹਜ਼ਰੇ ਵਿਚ ਆ ਅਟਕੀ,
ਸ਼ਾਤ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਰਹੀ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਨਾ ਕੁਸਕੀ ਨਾ ਖਟਕੀ।
ਇਸੇ ਫੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਸਨ ਸ਼ਾਮਲ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰੇ,
ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਕਰਦੇ ਚੋਜ ਨਿਆਰੇ।
ਮਹਿਮਾ ਸੁਣ ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਮਨ ਆਈ,
ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਉਮੰਗ ਸਮਾਈ।
ਪਹਿਲ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਬੇ ਗਿੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕੀਤੀ,
ਦਰਸਨ ਕਰ ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੱਝ ਗਈ ਪਰਤੀਤੀ।
ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਨ ਪਏ ਕਰਦੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁੱਦੇ,
ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੈਲਾਂ ਧੋਂਦੇ।
ਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਕਤ ਵਕਤ ਦਾ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਏ ਭਾਈ,
ਜਿਹੜਾ ਸਮੇਂ ਦਾ ਭਜਨ ਨਾ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦੀ ਘਾਲ ਆਜਾਈ।
ਸੋਹੀ ਆਦਿ ਜਾਪ ਸਨ ਪਿਛਲੇ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਚੋ ਅੱਖਰਾ,
ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਰਦਾ ਏ ਚੋ ਅਖਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ।
ਛੱਡ ਚੋਅਖਰਾ ਸੋਹੀ ਜਪਦੇ ਦੁੱਧ ਛੱਡ ਰਿਤਕੇ ਪਾਣੀ,
ਮੱਖਣ ਕਿਵੇਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਲੱਖ ਮਧਾਣੀ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਿਖ ਸੋਹੀ ਜਾਪ ਸੀ ਕਰਦੇ,
ਗੁਰ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਨਿਰਨਾ ਪਾਟ ਗਏ ਸਭ ਪਰਦੇ।
ਭੁਲ ਗਿਆ ਸੋਹੀ ਤੇ ਆਖਣ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਰੇ,
ਬਿਰਨਾਂ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਕੋਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰੇ।
ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਏਸੇ ਜੁਗ ਦਾ ਬਖਸ਼ੋ ਭਜਨ ਅਸਾਨੂੰ,
ਪਿਛਲੀ ਜੋ ਬੀਤੀ ਸੋ ਬੀਤੀ ਅਗੋਂ ਭੁੱਲੀਏ ਕਾਹਨੂੰ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਤਕ ਜਗਿਆਸਾ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨੀ,
ਦੱਸਿਆ ਭਜਨ ਨਾਮ ਰਸ ਦਿੱਤਾ ਭਰਮ ਦੀ ਧੂੜ ਉਡੀਨੀ।
ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾਂ ਕਿਹਾ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਿਤ ਜਪਣਾਂ,
ਬਈ ਚੋ-ਅਖਰਾ ਜਪ ਕੇ ਜਨਮ ਸਵਾਰੋ ਆਪਣਾਂ।
ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸੋਹੀ ਜਪਦਿਆਂ ਡੋਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ,
ਭਜਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਟਿਕੀ ਅਜੇਹੀ ਮਸਤੀ ਕਦੇ ਨਾ ਲਹਿੰਦੀ।
ਭਜਨ ਲਿਆ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਏ ਮਸਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ,
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਕਿਲੇ ਕੇ ਆਉਂਦੇ।
“ਮਾਈ ਧਨ ਪਾਇਉ ਹਰਿ ਨਾਮ”
“ਮਨ ਮੇਰੇ ਧਾਵਨ ਤੇ ਛੁਟਿਓ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਬਿਸਰਾਮ।”
ਫੌਜ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤਾ ਵੰਡੋਰਾ,
ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੱਸ ਦਾ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਇਕ ਭੋਰਾ।
ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣੇ ਜੀਕਰ ਉੱਚੀ ਫੇਰਿਆ ਪੱਲਾ,
ਗੁਰ ਲਾਧੋ ਗੁਰ ਲਾਧੋ ਕਹਿੰਦਾ ਨਚ ਨਚ ਹੋਇਆ ਝੱਲਾ।
ਕਥਾ ਦੇ ਰਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਜੱਸ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿੰਦਾ,
ਸੁਣ ਸੁਣ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ।
ਦੇ ਦੇ ਚਾਰ ਦੀ ਟੋਲੀ ਬਣ ਬਣ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦੇ,
ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਕਰ ਫੌਜੀ ਸਾਰੇ ਸਫਲਾ ਜਨਮ ਕਰਾਂਦੇ।
ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਨੇ ਏਸ ਤਰਾਂ ਜਦ ਭਜਨ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਲੀਤਾ,
ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਰੁਖ ਉਧਰ ਦਾ ਕੀਤਾ।
ਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਓਸ ਵਕਤ ਸੀ ਕਥਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹੁੰਦੀ,

ਮਸਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੈਠੇ ਨੈਣ ਆਪਣੇ ਮੁੰਦੀ।
ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਬੈਠਨਾਂ ਚਾਹਿਆ,
ਪਰ ਅਗੋਂ ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ।
“ਆਓ ਜੀ, ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਪਿਆਰੇ ਰਹੇ ਉਡੀਕ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਮਿਹਰ ਹੋਈ ਅਜ ਦਰਸਨ ਦੇਕੇ ਕਰੋ ਨਿਹਾਲ ਅਸਾਨੂੰ।
ਉਠ ਆਸਣ ਤੋਂ ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਘੁੱਟ ਗਲਵਕਤੀ ਪਾਈ,
ਆਦਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਫਿਰ ਲੀਤਾ ਕੋਲ ਬਿਠਾਈ।
ਇਹ ਹੀ ਹਨ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਫਰਮਾਇਆ,
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਤਨਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾਇਆ।
ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਇਹਨਾਂ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ਅਜ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਏ,
ਧੰਨ ਇਹ ਘੜੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਇਹਨਾਂ ਚਰਨ ਏਸ ਘਰ ਪਾਏ।
ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫਿਰ ਅਗੋਂ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਬੋਲੇ,
“ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਮੈਂ ਕੋਣ ਵਿਚਾਰਾ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਭ ਦੇ ਓਹਲੇ।
ਤੇਰੀ ਉਪਮਾਂ ਤੋਹਿ ਬਣ ਆਵੇ ਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਡਿਆਓ,
ਗੁਣ ਸਾਰੇ ਹਨ ਪਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਲਾਓ।
ਮੈਂ ਗੁਣ ਹੀਣ ਅਕਰਮਣ ਬੰਦਾ ਆਪ ਹੋ ਗੁਣ ਭੰਡਾਰੇ,
ਮਾਣ ਨਿਮਾਣੇ, ਤਾਣ ਨਤਾਣੇ ਬਖਸ਼ੋ ਬਖਸ਼ਨ ਹਾਰੇ।
ਜੋ ਚਾਹੋ ਸੋ ਕਰੋ ਪਿਆਰੇ ਕੀ ਸਾਡਾ ਹੈ ਚਾਰਾ,
ਇਸ ਘਰ ਘਾਟ ਹੈ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੀ ਦੇਵੋ ਆਪ ਸਹਾਰਾ।”
ਸੁਣ ਕੇ ਬਚਨ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਉੱਠੇ,
ਮਸਤਕ ਛੁਹ ਗੁਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੋਤਕ ਕਰਨ ਅਨੂਠੇ।
ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਦੇ ਕੇ ਰਸਮ ਨਿਭਾਈ ਪੂਰੀ,
ਗੁਰ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣ ਸੰਗਤ ਗਈ ਸਰੂਰੀ।
ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਂਜ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਗੁੱਝੀਆਂ ਰਮਜਾਂ ਜਾਣੋ,
ਪਰ ਮਰਯਾਦਾ ਫੇਰ ਵੀ ਦੱਸਾਂ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਪਰਵਾਨੇ।
ਪਹਿਲੇ ਹੁਕਮਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਕਹੀਏ,
ਹਰੋਂ ਕਿਨਾਰੇ ਦਸਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰੀ ਸੋ ਸੱਚ ਸਹੀਏ।
ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਹੀ ਜੱਪਣਾਂ ਗੁਪਤ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ,
ਗੁਪਤ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਤਾਈਂ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਣਾ।
ਵਸਤ ਆਪਣੀ ਆਪ ਸੰਭਾਲੋ ਅਸੀਂ ਸਾਂ ਕੇਵਲ ਰਾਖੇ,
ਗੱਢੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰੱਜ ਵਰਤਾਓ, ਦੇਵੋ ਉਸ ਜੋ ਆਖੇ।
ਪਾਪ ਕਿਆਰੀ ਸਾਤਨ ਖਾਤਰ ਨਾਮ ਅਗਨ ਦਾ ਰੂਪ ਏ,
ਵੱਢਣ ਲਈ ਉਪਦਰ ਬੂਟਾ ਆਰੀ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਏ।
ਮਾਨਵਤਾ ਫੁਲਵਾੜੀ ਤਾਈਂ ਨਾਮ ਕਰੇ ਸੁਰ ਜੀਤਾ,
ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਓ ਬਖਸ਼ੋ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤਾ।
ਫਸੇ ਜੋ ਗੋਤ ਚੁਰਾਸੀ ਅੰਦਰ ਮੋਹ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ,
ਆਪ ਜਗਾਵੋ ਸੁੱਤਿਆਂ ਤਾਈਂ ਨਾਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਛੁੱਟੇ।
ਦੇਸ ਵਿਦੇਸ਼ ਨਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹਥੀਂ ਆਪ ਝੁਲਾਉ,
ਹੰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਟਿੱਬਿਆ ਤਾਈਂ ਨਾਮ ਕਹੀ ਲੈ ਢਾਓ।”
ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, “ਰਜਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਹੋਈ,
ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਹੋਵੇ ਵੱਸ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕੋਈ।
ਨਾਲ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਸਿਖ ਸਨ ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਸਭ ਲੈਂਦੇ,
ਛੱਡ ਕੁਕਰਮ ਸੁਕਰਮੀ ਬਣਦੇ, ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪੈਂਦੇ। ■

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਵਾਨ/ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਬੁਧੀਜੀਵੀ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਕਵੀ, ਕੌਮ ਉਸਰੀਏ, ਸੰਗੀਤਕਾਰ, ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ, ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ, ਦੀਨ-ਦੁਖੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਯੋਧੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਯੋਗੀ ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਲਿੱਖਦਾ ਹੈ:

ਕਰਤਾਰ ਕੀ ਸੋਗੰਧ ਵਾ ਨਾਨਕ ਕੀ ਕਸਮ ਹੈ।
ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਹੋ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੀ ਉਹ ਕਮ ਹੈ।
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ:
ਕਿਆ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਤੇਰੀ ਬਾਤ ਕਹੂੰ,
ਜੋ ਤੁਮਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਏ।
ਇੱਕ ਖਾਲਸਾ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜਾ,
ਜਾਤੋਂ ਕੇ ਭੇਦ ਨਿਕਾਲ ਦੀਏ।
ਇਸ ਤੇਗ ਕੇ ਬੇਟੇ ਤੇਗ ਪਕੜ,
ਦੁਖੀਓਂ ਕੇ ਕਾਟ ਜੰਜਾਲ ਦੀਏ।
ਇਸ ਵਤਨ ਔਰ ਮੁਲਕ ਖਿਦਮਤ ਮੇਂ,
ਕਹੀਂ ਬਾਪ ਦੀਆ, ਕਹੀਂ ਲਾਲ ਦੀਏ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਨਿੰਘਮ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਢੁੱਕਵੇਂ ਹਨ।

ਕਨਿੰਘਮ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਏਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਏਨੇ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕਰ ਜਾਣੇ ਕਰਾਮਾਤ ਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।”

ਬਤੌਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਜਰਨੈਲ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਏਨੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਦਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ ‘ਫੌਜ’ ਬਣਾਈ ਤੇ ਉਸ ਫੌਜ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਬਣਾ ਕੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਭ ਜਿੱਤਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁਲਤੀ ਹੋਈ ਅਗਵਾਈ ਹੀ ਸੀ। ਕਨਿੰਘਮ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਜਿਸ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਨੂੰ ਜਰਨੈਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਫੌਜ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਸਦ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਰੱਖੇ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਰਗਾ ਜਰਨੈਲ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਾਉਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵੀ ਆਪ ਵਰਗਾ ਜਰਨੈਲ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।”

ਮੈਕਾਲਫ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਦੂਰੇ ਦੂਰੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ

ਐਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰੀ ਕਿ ਉਹ ਯੋਧੇ ਹੋ ਨਿਬੜੇ ਤੇ ਫਿਰ ਯੋਧੇ ਵੀ ਐਸੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨੂੰ ਆਗੂ ਨੇ ਕਦੇ ਮਾਯੂਸ ਨਾ ਕੀਤਾ।”

ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਬਹੁਤ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ, “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਰਣਖੇਤਰ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ।”

ਇੰਦੂਭੂਸ਼ਨ ਬੈਨਰਜੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਤੇ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕੌਮ ਬਣਾਈ। ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਚ ਤੇ ਅਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੁਰਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ।”

ਗਾਰਡਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵ ਭਰੇ, ਯੋਧੇ ਬਣਾਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵਖਰੀ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਸਾਜੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੱਕ ਲੜਦੀ ਰਹੀ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋਈ।”

ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਜੀ ਆਰੀਯਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, “ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਉਸ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ, ਜਿਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਵੱਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਕੀਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਾ ਆਲਮ ਦੰਗ ਹੈ ਨਾਮਰਦੋਂ ਕੇ ਮਰਦ ਬਨਾਯਾ ਹੈ, ਲੂਮਤੀਓਂ ਸੇ ਸ਼ੇਰ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਕੌਮ ਕੀ ਕਾਯਾ ਪਲਟ ਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਉਸਕੀ ਜਿੰਦਾ ਕਰਾਮਾਤ ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਮਨੇ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਔਰ ਕਰਾਮਾਤ ਕੇ ਦਿਖਾਨੇ ਯਾ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, “ਰੌਂਦੂ, ਮੁਰਦਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ, ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਤੇ ਜੁਰਅੱਤ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਪਰ ਝੁਕੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਲਹਿਰ ਅੱਗੇ ਚਟਾਨ ਬਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਲਵੇਗਾ ਪਰ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗੇਗਾ।”

ਸਾਧੂ ਟੀ. ਐਲ. ਵਾਸਵਾਨੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਤਰੰਗੀ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ‘ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ’ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੌਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਉਹ ਇੱਕੋ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੇ ਹੀ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ।”

ਅਰਬਿੰਦੂ ਘੋਸ਼ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਕਲਚਰ’ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਅਸਚਰਜਮਈ ਅਨੋਖੀ ਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਸਿਰਜਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪਿਛੇ ਵੱਲ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਵੱਲ ਸੀ।”

ਸੀ. ਐਚ. ਪੇਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਇਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸਿੱਛਾ ਤੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ। ਜਾਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕੁਲਹਾਤਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਐਸੀ ਕੌਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਖਿਆਲੀ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇੱਕ ਹੋਵੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 19 'ਤੇ)

ਖਿਆਲ

ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਹੀ ਧਿਆਨ ਧਰ
ਕਰਤਾ ਇਕ ਵਾਰ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਕਹਿ
ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਹੋ ਕੇ
ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵੀ ਸਹਿਜੇ
ਰੱਬ ਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਰਜਾ ਸੰਗ
ਸਦਾ ਲਈ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਗਿਆ।
ਖਿਆਲ ਨੇ ਹੀ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ।
ਖਿਆਲ ਨੇ ਹੀ ਚਿਤਕ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਸਰਸਾਰ ਕੀਤਾ।
ਖਿਆਲ ਨੇ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਮਨੁੱਖ 'ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ।
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਬਲਦਾ ਸੰਸਾਰ ਠੰਢਾ-ਠਾਰ ਕੀਤਾ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਰਬਾਬ ਵਜਾਈ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਗਾਈ।
ਖਿਆਲ ਉਪਜਿਆ ਤਾਂ ਹੀਓਂ
ਸੁਭ ਵਿਚਾਰ ਉਪਜੇ।
ਖਿਆਲ ਉਪਜਿਆ ਤਾਂ ਗੁੰਬ ਵੇਦ, ਵੇਦ-ਸਾਰ ਉਪਜੇ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ
ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਇਆ
ਸਕੂਨ ਵਿਚ ਤਨਹਾਈ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ
ਰਾਤ ਵੀ ਰੁਸ਼ਨਾਈ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਮਝੇ
ਪਾ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਖੁਦਾਈ।
ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਹੋ ਪਾਈ।
ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਈ।
ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਭ ਗਿਲੇ ਸ਼ਿਕਵੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ
ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮਿਟ ਗਈ
ਮਨ ਦੀ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ।
ਖਿਆਲ ਆਏ ਤਾਂ ਮਨ ਅੰਦਰ
ਰਣ ਅੰਦਰ ਖੰਡਾ ਖੜਕੇ।
ਖਿਆਲ ਆਏ ਤਾਂ ਅਧਮੋਇਆ ਬੰਦਾ ਵੀ ਉੱਠ ਬੜਕੇ।
ਖਿਆਲ ਆਏ ਤਾਂ ਵਗ ਉੱਠਣ
ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ।
ਖਿਆਲ ਆਏ ਤਾਂ ਮਿਲਣ ਹਨੇਰੇ
ਵਕਤ ਵਿਚ ਵੀ ਸਹੀ ਰਾਹਾਂ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਗ਼ਲਤ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਹੋ ਸਕਦੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਹਿੰਗਾ ਵੀ
ਮੁਫਤ ਹੋ ਸਕਦੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵੈਰੀ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੈ
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵੀ ਚੁਸਤ ਹੋ ਸਕਦੈ।
ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ (ਮਾਸਕ) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-15

ਖਿਆਲ ਉਪਜਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਹੋ ਗਏ।
ਖਿਆਲ ਉਪਜਿਆ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਏ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਹੈ ਸੋਨਾ ਬਣ ਸਕਦੀ-
ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨਿਤਾਣੇ ਵੀ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਗਏ।
ਖਿਆਲ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਅਲਫ਼ਾਜ਼ ਦੇਂਦੈ।
ਖਿਆਲ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਪਾਂਦੈ।
ਖਿਆਲ ਹੀ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤੈ।
ਖਿਆਲ ਹੀ ਹਰ ਇਲਮ ਕਾਨੂੰਨ ਇਜਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਮਾਤੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹਰ ਸਰੀਰ ਹੀ
ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਨਾਚੀਜ਼ ਵੀ
ਇਕ ਪਾਸਾਰ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰ ਸ਼ੈਅ 'ਚ ਰੱਬ ਦਾ ਨੂਰ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨੂਰੀ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਬੇਨੂਰ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਤ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਨੇ ਗਗਨ ਬੇਅੰਤ।
ਖਿਆਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਦਾ
ਸਦੀਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਹੀ ਉੱਡਦੇ ਪਰਿੰਦੇ ਲਈ
ਹਰ ਤਰਫ਼ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਾਇਨਾਤ
ਹੋਂਦ 'ਚ ਆਈ।
ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਸਰ ਗਈ
ਹਰ ਤਰਫ਼ ਰੁਸ਼ਨਾਈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਸਭ ਇਕ ਹਾਂ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਭ ਇਕ ਹਾਂ।
ਵਾਸਪ-ਕਣਾਂ ਵਾਂਗ ਖਿਆਲ ਵੀ
ਉੱਠ ਜਾਂਵਦੇ ਜਦ।
ਬਹੁਤ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਉੱਡ ਉੱਡ
ਉਹ ਧਾਂਵਦੇ ਤਦ।
ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਮਿਹਰ
ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਂਵਦੇ।
ਲੱਖਾਂ ਅਤ੍ਰਿਪਤ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਰੱਜ ਕੇ ਰਿਝਾਂਵਦੇ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਾਦੇ ਵਿਚ ਵੀ
ਸ਼ਕਤੀ ਅਥਾਹ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮਲਾਹ ਹੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜ਼ਾਲਿਮ ਵੀ
ਨਿਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦੈ।
ਖਿਆਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਰਬਤ ਵੀ
ਬੁਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦੈ।

ਨਾਨਕ ਧੰਨੁ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਨ ਸਹ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ

ਜੰਮੂ : ਮਾਤਾ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਸਪੁਤਰੀ ਸੰਤ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਡਰਨਗਨ ਹਾਊਸ, ਜ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ, ਜ. ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਭੂਆ ਜੀ, ਸੂਬਾ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਮੂ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਨ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫ਼ ਕਰਕੇ 5-6 ਦਿਨ ਆਈਸੀਯੂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਤੇ 17 ਫਰਵਰੀ 2020 ਸਵੇਰੇ 7:30 ਵਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਿਤੀ ਆਯੂ ਭੋਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ 18 ਫਰਵਰੀ 2020 ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਯਾਤਰਾ ਅਰੰਭ ਹੋਈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਮਥਾ ਟੇਕਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜ. ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲਿਆ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗਮਈ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸਨ “ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ...” ਅਤੇ “ਸਾਧੋ ਰਚਨਾ ਰਾਮ ਬਨਾਈ।” ਆਦਿ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

19 ਫਰਵਰੀ 2020 ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ 2 ਵਜੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਾਤ 6:30 ਤੋਂ 7:30 ਤਕ ਜ. ਸਿੰਦਾ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਕਥਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ। 19 ਫਰਵਰੀ ਬੁਧਵਾਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ 20 ਫਰਵਰੀ 2020 ਤਕ ਘਰ ਕਥਾ ਹੋਈ। 21 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸੁਕਰਵਾਰ ਸੂਬਾ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੋਈ। 22 ਫਰਵਰੀ ਰਾਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਘਰ ਰਾਤ 6:30 ਤੋਂ 7:30 ਤਕ ਜ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਆਕੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। 7:30 ਤੋਂ 8:15 ਤਕ ਜ. ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ਲੰਗਰ ਹੋਇਆ।

ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵੱਸਲ ਦਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ।
ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਰਾਤ ਆਈ।
ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਲਾਹੀ ਆਨੰਦ ਮਿਲਿਆ।
ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੂਹੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਆਈ।
ਖ਼ਿਆਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ
ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੈ।
ਖ਼ਿਆਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਰੱਬ ਦੇ ਸੰਗ ਸੰਗ ਵੀ ਹੋ ਤੁਰਦੈ।
ਸਤਿ ਸਬਰ ਧਿਆਨ ਸਦਾ ਸਹੀ ਰਾਹ ਤੋਰੀ ਰੱਖਦੇ
ਕਰਮ ਵੀ ਨੇਕ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਜੁੜਦੈ।

ਖ਼ਿਆਲ ਸੰਗ ਖ਼ਿਆਲ ਜੁੜ ਜਾਏ
ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਖਰ ਚੜ੍ਹੀਏ।
ਨਿਵਾਣ 'ਚ ਡਿੱਗ ਜਾਵਣ ਦਾ ਕਿਉਂ
ਦੋਸ਼ ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹੀਏ।
ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕੋਈ ਖ਼ਿਆਲ ਜੇਕਰ ਟੁੰਬ ਜਾਏ
ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਰੂਰ ਆਵੇ ਉਹ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕਰੀਏ।
ਸੱਚੇ ਮਨ 'ਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਵਰਦਾਨ ਹੈ।
ਭਗਤ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ

23 ਫਰਵਰੀ 2020 ਐਤਵਾਰ ਸੇਵਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜੰਮੂ ਵਿਖੇ ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇ ਨਾਲ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਭੋਗ ਤੇ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਚਾਂਦ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। 11:30 ਤੋਂ ਜ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਜੋ ਬੜੀ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰਿਆ ਦੀਵਾਨ ਸੀ। ਟੇਕ ਸੀ “ਪ੍ਰਤਾ ਮਾਤਾ ਕੀ ਅਸੀਸ ਨਿਮਖ ਨਾ ਬਿਸਰਓ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਭਜਓ ਜਗਦੀਸ।” 1:10 ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਰਪੰਤ ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਆਕੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਜੀਵਣ ਤੇ ਚਾਨਣਾ

ਪਾਇਆ ਤੇ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿਤੀ। 1:30 ਵਜੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਹੋਈ ਤੇ ਰਾਮਕਲੀ ਸਦ ਪੜ੍ਹੀ। ਵਾਕ ਸੰਤ ਨਿਰਜੰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ। ਉਰਪੰਤ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇੱਕਠ ਵੇਖਕੇ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਇਸ ਪਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਐਡਵਾਈਜਰ ਗਵਰਨਰ ਜੰਮੂ ਐਂਡ ਕਸ਼ਮੀਰ ਫਾਰੂਕ ਖਾਨ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਥਾਈਲੈਂਡ, ਗਵਾਲੀਅਰ, ਦਿਲੀ, ਅਸੰਧ ਤੋਂ ਸੂਬਾ ਜੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਚੰਗਡੀਗੜ੍ਹ ਮੰਡੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਬਟਾਲਾ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਸਮਾਗਮ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਟੁਟ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪੀਛੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਕ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮਨਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

— ਜ. ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ, ਮੰਡੀ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ■

ਖ਼ਿਆਲ ਦਾ ਪੰਛੀ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ
ਤਸਵਰ ਹੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਹੈ।

ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਜਬ
ਅਜਬ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ।
ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਜਬ
ਅਜਬ ਹੈ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ।
ਖ਼ਾਲੀ ਮੌਜੀ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗ ਹੋ ਜਾਏ—
ਤਾਂ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵਣ ਰੱਬ
ਰਬਾਬਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ।

ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਹੀ
ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ।
ਹਰ ਬਸ਼ਰ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਹੈ ਉਸ ਹੀ
ਰੁਸ਼ਨਾਇਆ ਹੋਇਆ।
ਉਹਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਏ ਤਾਂ ਸਭ
ਖ਼ੁਦਾ ਹੀ ਖ਼ੁਦਾ ਹੈ—
ਕਿ ਉਹਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸਦਾ ਆਏ
ਏਹੀ ਇਲਤਿਜ਼ਾ ਹੈ। ■

1970 ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੌਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿੱਚ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵੀ ਦਿਨ ਦੁੱਗਣੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਚੌਗੁਣੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਦਾਰਤਾਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਕੰਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜਨਸਮੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਨੁਮਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸਨ, ਆਪ ਦਾ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਭ ਬੰਨੇ, ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਖਿਲਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। 1970 ਦਾ ਇਹ ਹੌਲੇ ਦਾ ਪੁਰਬ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਯਾਦਗਾਰੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਰਬ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ 9 ਚੇਤਰ ਤੋਂ 13 ਚੇਤਰ, 2026 ਬਿ. ਅਰਥਾਤ 22 ਤੋਂ 26 ਮਾਰਚ, 1970 ਈ., ਤੱਕ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਰਾਗ ਰਤਨ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭੈਰਵੀ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ। ਸੰਗਤ ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਟੋਪ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਵੀ ਮਾਣਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਤਾਊਸ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ, ਹੋਰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਜਦ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਰਸ ਛਾ ਜਾਂਦਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੋਰ ਸੁਣਾਈ ਨਾ ਦਿੰਦਾ। ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਲੌਕਿਕ ਮਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸੋਦਰੀ ਧੁਨਾਂ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਜਾਦੂ ਨਾਲ ਕੀਲ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਮਹਾਂਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਗੂੰਗੇ ਦੀ ਮਠਿਆਈ ਖਾਣ ਸਮਾਨ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਵਾਦ ਚਖ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ, 24 ਮਾਰਚ, 1970

ਹੌਲੇ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਮਹੱਤਵ 24 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਗੌਰਵਮਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵੱਲ ਕੇਵਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਸਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਚੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ 1849 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ, ਸਾਮਰਾਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਨੁੱਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਸਥਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ।

1966 ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ੀ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਣਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਬੰਧੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਕੰਡੇ ਹਾਲੀਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਸਰ

ਦਰਸਾਅ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੌਲੇ ਦੇ ਪੁਰਬ ਉੱਤੇ 24 ਮਾਰਚ, 1970 ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਖਾਸ ਮਹਾਨਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਉੱਘੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਸ੍ਰ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ, ਸ੍ਰ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਪੀਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਦੀ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ ਅਕਾਲੀ ਪੱਤਰਿਕਾ, ਸ੍ਰ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ, ਮਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ 'ਕੌਮੀ ਦਰਦ', ਸ੍ਰ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਪ੍ਰੋ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਮਾ. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ 'ਸਨੇਹੀ', ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਚਮਕ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਸਬੰਧੀ ਕਈ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਇਹ ਸਨ:

ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਉਤਸਵ ਉੱਤੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਭ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦੂਜੇ ਮਤੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਭ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਸਰਲਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਰੇ-ਭਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਤੀਜੇ ਮਤੇ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਰਹੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਤੇ ਨੰਗੇਪਨ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਤੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਹਿੰਦਸਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

(ਇਹ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਨਾਤਨੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ ਗਈ)

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ। ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ। ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ 20 ਵਿਸਵੇ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ 1 ਵਿਸਵਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ 21 ਵਿਸਵੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ ਵਿੱਚ, ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇਧ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਮੀ ਸਮੇਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਤੇ ਠੰਢੀ ਥਾਂ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਉਸੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਤਾ

ਆਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧੁੱਪ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਲੈਤ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੁੱਪ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 25 ਮਾਰਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰ. ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ 'ਸ਼ਹਾਦਤ ਬਾਅਦ ਜਮਾਨੇ ਤੇ ਰੰਗ ਆਉਂਦੈ' ਅਤੇ 'ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ' ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ-ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ।

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵਲੋਂ ਹੋਲੇ ਦੇ ਨਗਰ ਕੀਤਰਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ :

10 ਚੇਤਰ (23 ਮਾਰਚ, 1970) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਹੋਲੇ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਉਠ ਸਵਾਰ, ਬੈਂਡ ਵਜੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਤਕਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਸਜ-ਧਜ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜਥੇਦਾਰ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ 'ਖਾਨੋਵਾਲ' ਅਤੇ ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜਗਾਧਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ, ਇਸ ਸਾਂਝੇ ਨਗਰ ਕੀਤਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਢੋਲਕ ਛੈਣਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜਾਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਚੌਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੇ ਅਤੇ ਦਰਦ ਭਰਪੂਰ ਬੋਲਾਂ ਨੇ, ਸਭ ਸਰੋਤਿਆਂ

ਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ : 'ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਸਗਿਤਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ', 'ਚਲੋ ਸਹੀਓ ਵੇਖਣ ਚੱਲੀਏ ਆਸ਼ਕ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੇ।'

ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥਕ ਜਲੂਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ, ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸੁਰ ਹੈ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜੱਥੇ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਕੱਤਰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਸਾਲ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਮਨ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਸਵਾ ਲੱਖ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਹੋਲੇ ਦੇ ਪੁਰਬ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਗਮ, ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਜਵਾਰ-ਭਾਟਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਰੀਰ ਵਕਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਏਥੇ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਵਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਮਹਿਕਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੁਸੱਵਰ (ਚਿੱਤਰਕਾਰ) ਨੇ ਮਸਤਾਨੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਜਾ ਮਾਰੀ, ਪਰ ਪਹਿਰੂਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਦੇ ਦੁਆਲੇ 15 ਅਨੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 13 ਚੇਤਰ (26 ਮਾਰਚ, 1970) ਨੂੰ ਹੋਲੇ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਮਾਗਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ। ■

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 10 ਦੀ) ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਦਾ ਹੋਲਾ-1962

ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਹਰਾਏ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। 'ਅੱਜ ਲੋਕਾਂ (ਦੇਸ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੰਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਮੂਹਕ ਅਨੰਦਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ, ਘਟ ਖਰਚ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦਾਜ ਦਹੇਜ ਤੋਂ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਰਸਮਾਂ ਰੀਤਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਿਵਾਉਣ

ਵਾਲਾ ਹੈ। 'ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਖਰਚ, ਨ ਜੰਵ ਨ ਮੇਲ, ਨ ਸ਼ਰਾਬ ਨ ਭੰਡਾਂ ਤੇ ਕੰਜਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ (ਜੈਨ ਮਤ ਆਦਿ) ਵਿਚ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੂਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸਮੂਹਕ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਯੋਗ ਹਾਂ? ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਲ ਦੇਖਕੇ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾ, ਸੁੱਚਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੀ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ■

(ਸਫਾ 15 ਦੀ ਬਾਕੀ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ...

ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾਈ। ਇਸ ਕਦਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਅਜੇ ਭੀ ਜਾਤ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।" ਸਕਾਟ ਅਨੁਸਾਰ "ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਪ੍ਰਚੰਡ) ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਸ਼ਮੂ ਦੂਜੀ ਸ਼ਮੂ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਹੈ।"

ਐਡਮੰਡ ਚੈਂਡਲਰ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ, "ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲੇ ਗੁਰੂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ੋਲਾਦ (ਤਲਵਾਰ) ਦੀ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ।" ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਸੈਦ ਖਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪਪੀਹੇ ਵਾਂਗ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ, "ਲੋਕੋ ਰੱਬ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਸਰੀਰਕ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਵਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"

ਸੰਪਰਕ: 9815024920

ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ

ਬਧੀਆ, ਦਿਲਕਸ਼ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਡੀਜ਼ਾਇਨਾਂ ਤੇ ਗਰੰਟੀ ਸ਼ੁਦਾ ਪੱਕੇ ਚੰਗੇ ਵਿਚ ਬਣੇ ਟੁਕੜੀਦਾਰ ਪਰਿੰਟ ਸ਼ਾਮਿਆਲੇ, ਯਨਾਤਾਂ ਤੇ ਸਟੀਲ ਦੇ ਫਰਨੀਚਰ ਲਈ ਪਧਾਰੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਏਜੰਸੀਜ਼

2/2068, ਚਾਹ ਅੰਦਾਰਾ, ਚੁਬਲੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ - 110006

ਦਫਤਰ : 22528411, 22510345 ਘਰ : 26845441

ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

“ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਯੋਧੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਏ ਸ਼ਿਆਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਤੇ ਦਲੇਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਤਨੇ ਨਿਆਇਸ਼ੀਲ ਹਨ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਕਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਇਤਨੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਕਿ ਨਾ ਇਹ ਆਪਣੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਦਰੇ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਕਦੀ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ।”

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਵਰਣਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਯੂਨਾਨੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕ ਐਰੀਅਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

“ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧ ਕਲਾ ਤਾਂ ਉੱਤਮ ਹੈ ਹੀ, ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਜੂ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਕਾਇਰ ਉਤੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਭਗੋੜੇ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਧਨ ਜਾਂ ਗਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਖੋਹਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਣੀ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਗੋਲੀ। ਇਹ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਝਾਕਦੇ। ਉਹ ਚੋਰਾਂ, ਯਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸਦਾ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।”

ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕੌਮ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੇ ਜੀਣ ਮਰਣ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਅਜਿਹੇ ਕਰਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਇਹ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੈਤਿਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੀ। ਇਉਂ ਭਾਸਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਇਹ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ।

ਇਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਬੀਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਮਾਤਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤੇ ਪੁਨਰ ਜਾਗਰਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਕੀਤਾ।

ਪੂਰਬਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਵਿਰਸੇ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਖਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਫ਼ਲਤ ਦੀ ਸਿਬਲਤਾ ਵਿਚੋਂ ਜਗਾ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਰਾਜਸੀ ਅਤੰਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਵਰ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਇਕ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਭਾਵਨਾ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਰਾਤ੍ਰੀਅਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਆਪ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸੁਪ੍ਰਾਣਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਇਕ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਨਿਬੜੀ, ਇਕ ਐਸਾ ਜੀਵਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ (ਮਾਸਕ) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-15

ਸਮਾਜਿਕ ਇਹਸਾਸ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲਗਨ ਵੀ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਗਨੀ ਬਣ ਕੇ ਮੱਥ ਉੱਠੇ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਲਾਂ ਉਤੇ ਭਾਰੂ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਆਪਣੀ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਰਾਦਰੀ ਨਾਲ ਪੀਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਬੱਝ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸੀ।

ਹਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਜੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਪਸਾਰ, ਪਲਾਇਣ ਅਤੇ ਆਤਮ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਾਧਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਨਿਆਇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਿੱਤ ਸ਼ਸਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉੱਤਮ ਸਦਾਚਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਉਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਨਿਰਭੈਤਾ, ਪੁੰਨਦਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਇਕ ਕਰਤੀ ਨੈਤਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਆਸਤਾ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਮੁਖ ਅੰਸ਼ ਹਨ।

ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਾਤ ਇਹ ਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਲਈ ਇਕ ਸੱਚੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤੇ ਭੌਤਿਕ, ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਪੂਰਵ ਸਮਿਨਵੈ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਕੋਟੜਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਡਰ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।

ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ। ਭਾਵੇਂ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਣ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਵੰਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਅਤੇ ਸੋਧ ਹੈ। ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਚੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਹਰ ਸਿੱਖ ਲਈ ਆਵੇਸ਼ਕ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਮਾਲ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਇਕ ਐਸੇ ਅਵਤਾਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੈਵੀ ਮਨੋਰਥ ਦਾ ਸਰਬੱਗ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਗਾਧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਆਪ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਤਿ ਭੁੰਘੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਦਿਬ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਅਨੂਪਮ ਸੁਹਜ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰਚਿਤਾ ਕਵੀ ਸਨ। ਆਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਕਾਮਲ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ

ਭਾਰਤ 'ਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਹੋਵੇ -ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ

ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਾਲਡ ਟਰੰਪ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਦ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਮਾਇਕ ਪੋਂਪੀਉ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਰਸੇ 'ਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ 70 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਇਲਾਜ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇਕਪਾਸਤ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਹਿਮ ਰਾਜਸੀ ਹਸਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸੈਂਕੜੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅਹਿਤਿਆਤੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਪੱਤਰ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਵਾਨ ਹਾਲੇਨ, ਟੋਡ ਯੰਗ, ਰਿਚਰਡ ਜੇ ਡਰਬਿਨ ਅਤੇ ਲਿੰਡੇ ਓ ਗ੍ਰਾਹਮ ਦੇ ਹਸਤਾਖਰ ਹਨ। ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੁੱਝ ਧਾਰਮਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਧਰਮਨਿਰਪੱਖ ਢਾਂਚੇ ਲਈ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਵਾਦਤ ਨਵਾਂ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।' ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੇ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਸੀ ਮੰਤਵ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰਖਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਲੂਕ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਸੰਚਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਜਿਹੇ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦਾਤੇ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਹਾਨੁਭੂਤੀ ਵਾਲੇ, ਉਪਾਸ਼ਕ ਵੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਨ ਲਈ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਦੀ ਆਯੂ ਵਿਚ ਭੋਲੇ ਭਾ ਪਰੰਤੂ ਬੜੇ ਸਾਰ ਗਰਭਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਨਿਆਇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਿੱਤ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੜਾ ਹੁਲਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਸਪੁੱਤਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਦਰੇਗ ਨਾ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਪੱਖ ਕਾਵਿਕ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਤਿ ਅਤੇ ਨਿਆਇ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਲਈ ਸਦਾ ਕਰਮਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨੂੰ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। ਆਪ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਰਚਨਾ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਆਪੜੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਭਾਗ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲਗਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਆਪ ਦੀ ਇਤਨੀ ਕਾਫ਼ੀ ਬਾਣੀ ਅੱਜ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਪ ਦੀ ਕਾਵਿਕ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਭਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਤੱਤਕਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਅਪੂਰਨ ਤਾਜ਼ਗੀ ਅਤੇ ਤੀਬਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਸਰਬੱਗਤਾ ਦੀ ਮਹਿਮਾ

ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ ਉਸ ਵਰਗੀ ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵਡਿਆਈ ਯੁੱਧ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੱਚੇ ਹੋਏ ਯੁੱਧ ਦੀ ਗਰਜ ਅਤੇ ਗੂੰਜਾਰ, ਇਸ ਦੀ ਲੈਅ ਅਤੇ ਗਤੀ, ਭਿੜਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਅਤੇ ਸਰਬਲੋਹ ਦੀ ਟੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਫੁਟਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ, ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਉਘੜਵੇਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਤੇ ਛੰਦਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਐਸੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮੂਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਤਨ ਵਿਚ ਖੂਨ ਖੋਲਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਉਂ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਸਾਰਥਕ ਬਿੰਬਾਵਲੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਬੌਧਿਕ ਗਹਿਰਾਈ, ਸਰਬਲੋਹ ਵਰਗੀ ਕਰਤਾਈ ਅਤੇ ਆਂਤਰਿਕ ਲੈਅ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਸ ਕਾਲ ਦੀ ਨਿਰਜਿੰਦ, ਨਿਰਾਰਥਕ, ਉਪਭਾਵਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਦਮ ਵੱਖਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁੱਲ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ, ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਯੁੱਧ ਆਪ ਨੇ ਲੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੇੜਿਆ। ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਸੈਨਿਕ ਜਿੱਤ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਤਸੱਲੁਤ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਅਨਿਆਇ ਅਤੇ ਜਬਰ ਵਿਰੁਧ ਆਪ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮੁਗਲ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਜਬਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ। ■

ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਬ੍ਰਿਟੇਨਿਕਾ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਨਾ 142 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: "ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਸੁਧਾਰਕ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਪਾਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਬਾਈਕਾਟ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਰਤੀ ਹੈ।" ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਇ ਸਿਰਜੇ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਜੁਗ ਪਲਟਾਉ ਲਹਿਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀ।

ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ 1816 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਰਾਈਆਂ ਭੈਣੀ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਜਤਨ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਰੂਸ ਦਰਬਾਰ ਤੱਕ ਫੈਲਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬਰਤਾਨਵੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਰੁੱਧ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜਿੱਲ੍ਹਾ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜੰਗ ਦੇ ਪਲੇਠੇ ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਦਾਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰੀ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਫਿਰਕੂ, ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਤਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ 1837 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹਜ਼ਰੇ ਨਿਵਾਸੀ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। 1839 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਗੱਦੀ ਲਈ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ। ਉਹ 1845 ਵਿਚ ਮੁਦਕੀ ਦੀ ਲੜਾਈ

ਸਮੇਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਿਘਰਦੀ ਹਾਲਤ ਲਈ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿੱਤ ਖਾਲਸੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਹੈ? ਉਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਉਲੀਕੇ। 29 ਮਾਰਚ 1849 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਜਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਲੀਅਟ ਅਤੇ ਸਰ ਲਾਰੈਂਸ ਵੱਲੋਂ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਉੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਨਾਬਾਲਗ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ 12 ਅਪਰੈਲ 1857 ਨੂੰ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਵਸੀਹ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਵੈਮਾਣ, ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਮਾਦਾ ਭਰਿਆ। ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਸਮਾਜ ਲਈ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਫਤਾਬ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਅਤੇ ਪੋਥੀਆਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਰਨ, ਵੇਚਣ, ਵੱਟਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਆਹ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ। ਵਿਧਵਾ ਵਿਆਹ ਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਦਾਸੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦੇ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ 1863 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। 3 ਜੂਨ 1863 ਨੂੰ ਖਰਚੀਲੀਆਂ ਵਿਆਹ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ।

ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਧਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 22 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ 22 ਸੂਬੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜੋ

ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਪੂਰਨ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਕੂਲਾਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਮਾਲ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਰੇਲ ਸਫਰ ਬੰਦ। ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਲਈ ਸੂਬਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਜੱਜ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਆਪਣਾ ਕੂਕਾ ਡਾਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਡੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਊਠਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸਵੈਰਾ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਕੂਕਾ ਪਲਟਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦੀ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜਦੂਤ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਸ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਲਖਨਊ, ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ।

ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਛੇਤ ਦਿੱਤੀ। ਕੂਕਿਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਗੜ੍ਹ ਮਾਸ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਬੁੱਝੜਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨੀ ਸਾਕਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। 15 ਜੁਲਾਈ 1871 ਨੂੰ ਰਾਏਕੋਟ, 15 ਸਤੰਬਰ 1871 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 26 ਨਵੰਬਰ 1871 ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੇ ਆਮ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀਆਂ ਤੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਇਤਹਾ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ 17-18 ਜਨਵਰੀ 1872 ਨੂੰ 65 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। 18 ਜਨਵਰੀ 1872 ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 26 'ਤੇ)

ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 204ਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 204ਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸੇਵਾਭਾਵ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ।

26 ਜਨਵਰੀ ਸ਼ਾਮ 3.00 ਵਜੇ 5-15 ਸਾਲ ਤਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਡਰਾਇੰਗ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 150 ਤੋਂ ਵਧ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਉਤਸਾਹ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਰਾਗੀ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਏ ਰਾਗੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਸਥਾਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਸਾਰ 5.15 ਤੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ ਉਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਆਖਿਰੀ 30 ਮਿੰਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਲਾਏ ਗਏ। ਉਪਰੰਤ ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਵਾਰਾ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੀਤੇ ਪਰੋਪਕਾਰ ਸੰਗਤ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖੇ। ਕਾਕਾ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਸੁਣਾਇਆ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਨੇਜਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਉਪਰੰਤ ਡਾਕਟਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੇਧ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਮੌਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤਾਂ' ਅਤੇ 'ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਦਾ 'ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ' ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਏ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਤਬਲੇ ਤੇ ਰਾਗੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਠੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ, ਜੱਥੇ ਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਰਾਗੀ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਗੀ ਸਾਜਨ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸ ਪਰਮ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ, ਜ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿਤ, ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ,

ਜ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਕੌਸਲਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਿਵ ਚਰਨ ਗੋਇਲ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਸਮਾਜਕ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ। 27 ਜਨਵਰੀ ਸਵੇਰੇ 5.00 ਵਜੇ ਤੋਂ 7.15 ਵਜੇ ਤਕ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਥੇ ਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। 21 ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ ਰਾਗੀ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਖੀਆਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਚ ਸ਼ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ। ਉਪਰੰਤ ਬੀਬੀ ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਤੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਨਰੋਤਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਮਠਾੜੂ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਸਕੂਲ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨ-ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰ ਚੰਗੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਓਹ ਕੰਤ ਵੱਸੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਬਸੰਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣ ਸਕੀਏ। ਆਪ ਜੀ ਪਾਠ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਵਰਨੀ ਚ ਰੋਲ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਡਰਾਇੰਗ ਦੇ ਜੇਤੂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਬੱਚਿਆਂ

ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹੰਸਪਾਲ ਜੀ, ਮੰਗਲ ਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਸੂਬਾ ਅਰਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਪੰਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ੁੱਧ ਮੰਚ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜੀ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬਣਦੀ ਸੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸਵਾਗਤੀ ਗੇਟ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਮੂਵਮੈਂਟ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਚ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਟੀਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਸੰਤ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੋੜੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਪਤਵੰਤੇ ਸਜਣਾ ਨੇ ਹੰਸਪਾਲ ਜੀ ਸੂਬਾ ਅਰਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਰਸਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਢੋਡਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਆਸਨ ਤੇ ਸੁਭਾਏਮਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਿਲ ਫੁੱਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗੀ। ਆਪੋ ਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲੇ ਮੇਲੇ ਲਗੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਨੇ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਲਈ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਖਿਮਾ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਸਾਹਿਬ ਪੂਰਾ ਸ਼ਾਮ ਨਗਰ, ਰਘੁਬੀਰ ਨਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਸੰਗਤ ਜਮਨਾ ਪਾਰ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਸਹਿਬਾਬਾਦ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੋਟਨਕੋਤ ਧੰਨਵਾਦ। ■

ਕੋਮਲ ਮਨ 'ਤੇ ਉਕਰੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਗਰ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਉਤੇ ਕੁਛ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਘੜੇ ਦੇ ਪੱਕ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ਼ਬਦ ਮਿਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਠੀਕ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਬਾਲ ਸੁਲਭ ਮਨ ਉਤੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਕਰੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਉਤੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਧੁੰਦਲੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪੈਣੇ ਸਨ ਸਗੋਂ ਪੱਕੇ ਤੋਂ ਪਕੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ।

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਜਗਾਧਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਏ ਨੂੰ ਅਜੇ ਬੋਤਾ ਸਮਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। 1953 ਈ. ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਆਣ ਲੱਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਏਥੇ ਆ ਗਏ ਸਾਂ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੇ ਕੁਛ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰਲਮਿਲਕੇ 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਥਾ' ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ, ਜੋ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਦ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬਾ ਥਾਪਿਆ ਸੀ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਹੀ ਅਛਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਵੀ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਪਹਿਲਾਂ ਲਖਨਊ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਰਾਏ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਨ ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲਕੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਡਲ ਬਣਾਏ ਹਨ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਭ ਮਿਲ ਕੇ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਹੋਰ ਕਈ ਸਿੱਖ ਵੀ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਰਮੋਨਿਅਮ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੈਠਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫੋਲਕੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਕਾਫੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਲ 1930 ਈ. ਦੇ ਕਰੀਬ ਭਾਈ ਚਾਂਦ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਬਗਵਾਨ ਪੁਰੇ ਲਾਹੌਰ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ ਸੀ।

ਜਗਾਧਰੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੇਰੀ ਉਂਗਲੀ ਪਕੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਾਕ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਮਿੱਠਾ ਢਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ (ਸ਼ਰਦਾਈ) ਪੀਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ। ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਇਕ ਦਿਨ ਘਰ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ- 'ਇਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ?' ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਮਾ ਦੇ ਸਹਿਰ ਰੰਗੂਨ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਜੇ ਤੱਕ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਇਹ ਤਿੰਨ ਨਾਂ- ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ ਮੇਰੇ ਕੋਮਲ ਮਨ ਉਤੇ ਉਕਰ ਗਏ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਹੁਣ

ਤਾਂ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਨਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਉਤੇ ਐਨੇ ਡੂੰਘੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਬੋਤੋ ਹੀ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਇਕ ਦਰਵੇਸ਼ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਾਲਕਾ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਕ ਝੋਲਾ ਲਟਕਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਸਨੇ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮਿੱਠੀਆਂ ਫੁੱਲੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲੋ 'ਧਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ' 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ'। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਚਿਆ ਕੋਲੋਂ ਛੇ-ਸੱਤ ਵਾਰ ਹਾਉਣੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਮਿੱਠੀਆਂ ਫੁੱਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਤਾਸੇ ਦੇਣੇ। ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਹੋ ਹੀ ਮਠਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ 55 ਸਾਲ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਕਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਜ ਵੀ ਰੇਲਵੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਖੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਕਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮ ਹੁੰਦੇ ਉਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਦਾ ਬਚੇ ਦੌੜਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ ਬੱਚੇ ਆਪ ਹੀ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ', 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ' ਆਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਫੁੱਲੀਆਂ ਜਾਂ ਪਤਾਸੇ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਹੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰਾ ਰੁਝਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ 9" x 5" ਲੋਹੇ ਦੀ ਪਲੇਟ ਉਪਰ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ' ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਇਸ ਪਲੇਟ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਚੁਗਾਠ ਉਪਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ' ਪੈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁੱਛਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਮਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ' ਲਿਖਿਆ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਘਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਲੇਟ ਅੱਜ 65 ਸਾਲ ਬਾਦ ਵੀ ਮੈਂ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਸ ਪਲੇਟ ਨੂੰ ਗਵਾਉਣ ਦਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਜਗਾਧਰੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਰਾਜਪੁਰੇ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਪਲੇਟ, ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਰੱਖ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਏ।

ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ ਰਾਜਪੁਰੇ ਤੋਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਸ਼ਕੂਰ ਬਧਤੀ, ਦਿਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ਕੂਰ ਬਸਤੀ ਰੇਲਵੇ ਕਾਲੋਨੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੈਟਰੋਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ -ਵੱਡੇ ਟੈਂਕ

ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ 'ਬਰਮਾ ਸ਼ੈਲ'। ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਨਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ 'ਬਰਮਾ' ਨੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ। ਕਿਉਂ ਕੇ ਇਸ ਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੇਖਦਾ ਸਾਂ ਮੈਨੂੰ 'ਬਰਮਾ' ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 'ਰੰਗੂਨ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਗੀਤ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਵੱਜਦਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਸਨ- 'ਬੜੀ ਰੰਗੀਨ ਹੈ ਰੰਗੂਨ ਕੀ ਯੇ ਸ਼ਾਮ' ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੀ- ਮੇਰੇ ਪੀਆ ਗਏ ਰੰਗੂਨ, ਕੀਆ ਹੈ ਵਹਾਂ ਸੇ ਟੈਲੀਫੋਨ। ਇਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਰੰਗੂਨ ਸ਼ਬਦ ਮੈਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਖਿਚਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖੇ ਬਚਪਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਬਰਦੇ ਸਨ- 'ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ'।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਛੇਵੀਂ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਵਕਤ ਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਅਕਸਰ ਢਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਮਾ ਵੀ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਦਵਾਈ ਦਾਰੂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਪਿਛੋਕੜ ਚੋਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਸੀਂਦੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ 'ਬੰਦ-ਡਬਲ ਰੋਟੀ-ਬਿਸਕੁਟ' ਵੇਚਣ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜੁਠੇ ਕੱਧ ਪਲੇਹਾਂ ਪੈਂਦਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੋੜ ਚੱਲਦਿਆਂ ਮੈਂ 11ਵੀਂ ਕਲਾਸ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਅਗਲਾ ਕੰਮ ਸੀ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਲੱਭਣੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਦੇਣੇ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਸਮਝਾਉਣ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਯੂ.ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਕਲਰਕ ਦਾ ਫਾਰਮ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਲਰਕ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਯੂ. ਪੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਲਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਲੱਗਣਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਸੁਪਨਾ ਸਕਾਰ ਹੋਣ ਬਰਾਬਰ ਸੀ।

ਦੇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦਫਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਿਸਟਰੀਆਂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਰਾਸਟ੍ਰਪਤੀ ਭਵਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਚੀਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਲਰਕ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦਫਤਰ, ਰਾਸਟ੍ਰਪਤੀ ਭਵਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਗ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੇਰ ਵੀ ਐਸੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗਣਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦਫਤਰ ਦਾ ਸਮਾ ਸਵੇਰੇ ਨੌ ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੱਕ ਦਾ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ ਸਾਡੇ ਦਫਤਰ ਦਾ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ 2:30 ਤੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਮਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ 2:30 ਵਜੇ ਕਦੇ ਬਸ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਘਰ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹ ਸਮਾ ਲੰਘਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਭਵਨ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਡਾ. ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਕੂਕਾ ਮੂਵਮੈਂਟ' ਤੇ ਪਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ An Armed Struggle for indian independence ਤੇ ਵੀ ਪਈ ਜਿਸ ਵਿਚ 30 ਕੁ ਪੇਜ ਕੂਕਾ ਮੂਵਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪੜਨ

ਲਈ ਸਮਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ ਪਰ ਦੂਸਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ 30 ਕੁ ਪੇਜ ਮੈਂ ਟਾਈਪ ਕਰ ਲਏ।

ਡਾ. ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਕੂਕਾ ਮੂਵਮੈਂਟ' ਦੇ ਵਿਚ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਸਨ। ਉਹ ਫਾਈਲਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਾਈਲਾਂ National Archives ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਭਵਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਂ National Archives ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਦੇ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸਾਂ- 1) ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਪੱਤਰ ਲੈ ਆਵਾਂ ਅਤੇ 2) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਗਰ ਮੈਂ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਐਤਰਾਜ਼ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਦਫਤਰੋਂ ਪੱਤਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਰਤ ਲਈ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜਾਂ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਡਾ. ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਦਾ ਪੱਤਰ ਲੈ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੂਕਾ ਮੂਵਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਦੋਨੋਂ ਕੰਮ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਖੋਜ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਬਾਹਰ ਪਏ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਕੌਣ ਕੌਣ ਸਕਾਲਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਔਣ ਵਾਲੇ ਸਕਾਲਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਰਿਸਰਚ ਰੂਮ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਕਾਲਰ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਡਾ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ। ਫੇਰ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕਿਥੇ ਸੀ? ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਸਾਡੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 11 ਕੁ ਵਜੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਫੇਕ ਇਕ ਦਿਨ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈਕੇ ਸਵੇਰੇ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਉੱਚੇ ਲਮੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਸਮੀ ਦੂਆ-ਸਲਾਮ ਹੀ ਹੋਈ ਪਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਤੇ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਕਰੋਲ ਬਾਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਈ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਛਾਪੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੀ ਕਢੇ। ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਕੁਛ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੋਜ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂਗਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਅਗਲਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ। ਫੇਰ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਲੈਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕੁਰਾਏ ਪਰ ਕੋਈ ਗਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਬਸ ਏਨਾ ਹੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ-

ਦੇਖਾਂਗੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਾਂ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ-ਠੀਕ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਲ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੇ ਲਗਾਵ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਂਦੇੜ, ਪਟਨਾ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਭਦੋੜ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਾਲ ਕੁ ਭਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਦਿਲੀ ਆਇਆਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਏਧਰ ਆ ਜਾਵੋਂ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਜਾਵਾਂ। ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ-ਸੋਚਾਂਗਾ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਫੇਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਮੈਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੰਸਪਾਲ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਿਤਾ ਜਿਹਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਕੋਈ ਘਾਦ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਫੇਰ ਵੀ ਤੂੰ ਸੋਚ ਲੈ।

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਈ ਦਿਨ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਸਾਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਸੀ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਈ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ।

ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਸੋਚਿਆ। ਫੇਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਛ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗਲ। ਕਿਉਂਕਿ ਘਰ ਦੀ ਔਖ-ਸੋਖ ਤਾਂ ਘਰਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕੁਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਆਮਦਨ ਦੀ ਘਾਟ-ਵਾਦ, ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਔਣ ਸਮੇਂ ਦੀ ਔਖਿਆ ਵੀ ਆਦਿ ਸਭ ਘਰਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਝੱਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰਦੀ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈ ਲੈਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਤਨੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦੱਸ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣਾ ਦੀ ਰਾਏ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਪੁੱਛੀ। ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗਲ

ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਮਿੰਨਟ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ-‘ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੋ ਸਭ ਦੀ, ਪਰ ਕਰੋ ਉਹੀ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠੀਕ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਭ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਔਖਾ-ਸੋਖਾ ਸਮਾ ਸਭ ਕੱਢ ਲਵਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਪਤਨੀ ਮਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਔਖਾ ਸਮਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਢਾਂਗੇ। ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਗਲ ਹੋਰ ਸੀ। ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਏਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਕੁ ਸੱਜਣਾ ਦੀ ਰਾਇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੇ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਹਿੱਮਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਦਫਤਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਿਲੀ ਆਏ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ - ‘ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕੂਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ।

ਜੋ ਸ਼ਬਦ ‘ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਰੰਗੂਨ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਮਲ ਮਨ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਸਨ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਉਹ ਪੱਕੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲ ਪਿਆ- ਪੂਰੇ ਲਗਪਗ ਤੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਦ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਤੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਰਮਾ, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਘੋਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ‘ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ’ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਯੋਗ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬਰਮਾ, ਰੰਗੂਨ ਅਤੇ ਰਗੋਈ ਬਾਰੇ ‘ਸ੍ਰੀ’ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਰਮਾ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪੁਖਤਾ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੈਨੂੰ 1993 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਜਨਵਰੀ 1994 ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਰੰਗੂਨ ਅਤੇ ਸਰਗੋਈ ਭੇਜ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1954 ਈ. ਤੋਂ ਬਰਮਾ, ਰੰਗੂਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰ 1994 ਈ. ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। 1994 ਤੋਂ 1996 ਈ. ਤੱਕ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਰੰਗੂਨ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਰਮਾ ਵਿਚ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁਖਤਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ■

(ਸਫ਼ਾ 22 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਕੁਚਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜੰਗ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। 1885 ਤੱਕ 96 ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤਸੱਦਦ ਝੱਲਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਰੰਗੂਨ (ਹੁਣ ਯੰਗੋਨ) ਪਹੁੰਚਦੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤਾਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਕੂਕਾ

ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਘੋਲ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਫੈਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 64 ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਬਰਾਬਰੀ, ਸਭੈ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨ ਲਈ ਅੱਜ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਖੋਜੀ ਐਗਨਿਸ ਹੂਪਰ, ਹੈਨਰੀ ਗੋਟਲੀਬ, ਬਰਬਰਾ ਬੋਵਰਜ਼ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟ ਬੋਵਰਜ਼ ਨੇ 331 ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਮੈਨ ਆਫ ਦਿ ਮਿਲੇਨੀਅਮ’ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਕਰਕੇ

1000 ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ 1000 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਖ਼ਸ ਚੁਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 13 ਭਾਰਤੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ 13 ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਤਨ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਯੋਧਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਹੋਰ ਪੀੜੀਆਂ ਕਰੀਏ।

ਸੰਪਰਕ: 9876850680

Reliable Performance

**Consistence Performers, Suited to all market
needs with high yield, quality & disease resistant.**

NAMDHARI SEEDS PVT. LTD.

Bidadi 562.109 Bangalore • Tel.: 98454 71271/ 72, 98453 81817/ 98453 10057

Liaison Office: Tel.: 080 28602167/ 69 • Fax: 080 28602168

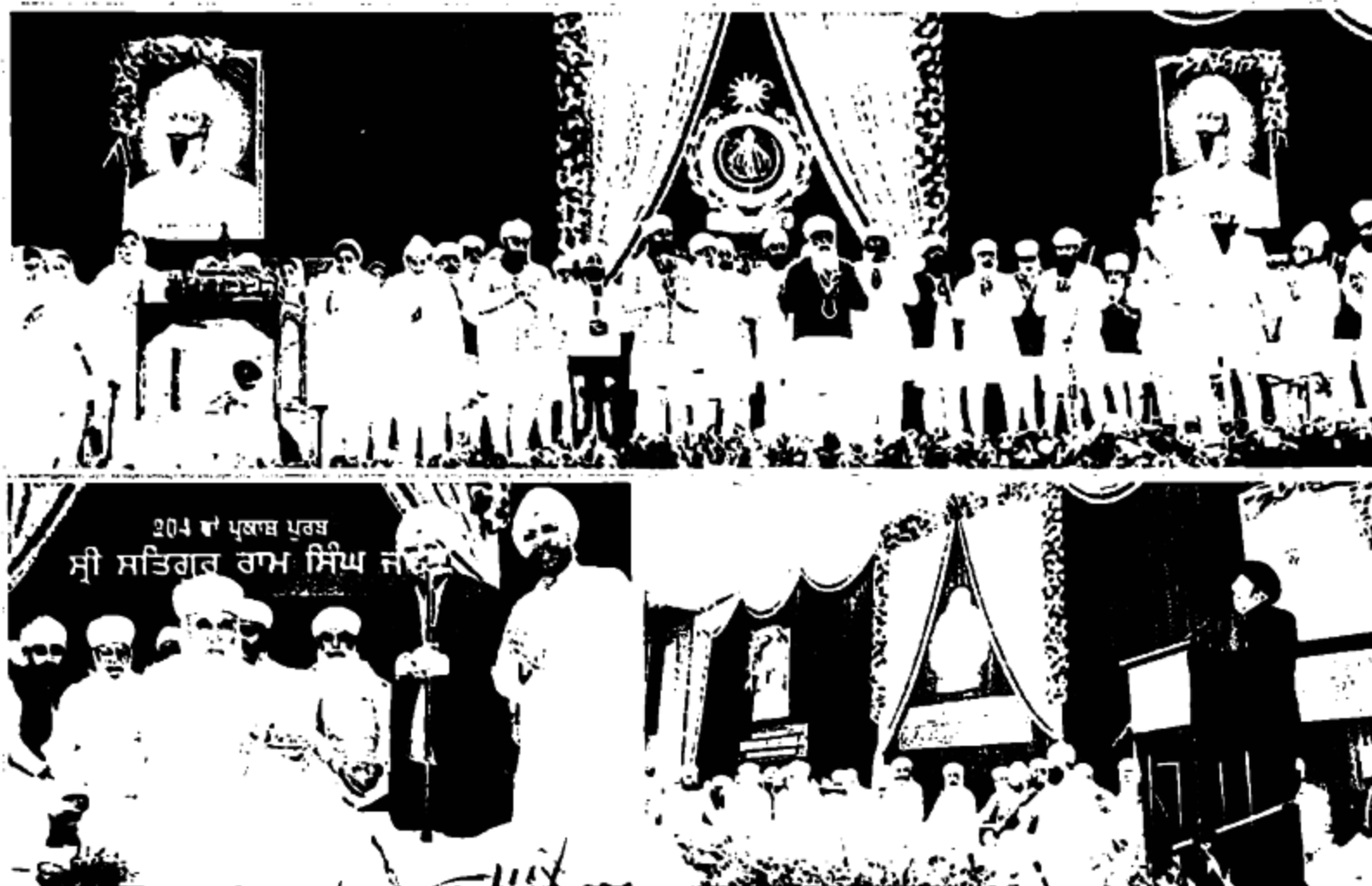
e-mail: namdhariseeds@namdhariseeds.com • URL: www.namdhariseeds.com

Seeds for a better future...

Sri Satguru Jagjit Singh Ji Elibrary

NamdhariElibrary@gmail.com

ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਸ਼

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ

